

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' פ' נח

(פ"ו. א) וַיִּנָּחֵם י-הוָה כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֵל לִבּוֹ: (א) וַיֹּאמֶר י-הוָה אֲמַחֶה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמָתִי בִּי עֲשִׂיתֶם: (ח) וְנָח מִצָּא חַן בְּעֵינַי י-הוָה... (פ"ו. ב) וַיִּמַּח אֶת כָּל הַחַיּוֹת אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן הָאָרֶץ וַיִּשְׁאַר אָדָם נֹחַ וְאִשְׁרָתוֹ בַּתִּכְהָ:

דיבורו ית' הקשה, הוא מחמת רחמיו, ויוצא מזה חסדים

על דרך מה ששמעתי בשם הרב הגדול מהרי"ב (מורינו הרב ר' יעקב בירב) ז"ל על פסוק וינחם ה' על הרעה אשר דבר כו',

והוא כי דרך אב רחמן כי יחרה אפו על בנו, ועד אשר לא הוציא בשפתיו דברי כעסו לבו כאש בוער, אך בשעת כעסו מפליג בדברים ואומר הנה אהרוג ואשמיד ואאבד, וכיוצא בדברים קשים, ועל ידי כן שכחה חמתו כאילו כבר עשהו,

וזהו וינחם ה' על הרעה במה שדבר לעשות לעמו, הטיל כעסו בדבור.

וכן שמעתי אומרים על דרך זה על פסוק אשר עולל לי אשר הוגה כו', שמתרעם המקונן כי לא היפר כעסו על ידי הדבור שדבר והוגה ביום אפו לעשות להם, כי-אם עולל לי כל אשר הוגה, ולא ביטל ולא חיסר ממנו, אך זה היה ביום חרון אפו בעת החרבן כי רב מאד החרון אף ועברה, מה שאין כן בזמן זולתו:

וזה יאמר פה וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ שהוא לגמרי, אמנם ויתעצב בעוד היה הדבר אל לבו בלבד במחשבה.

אך מה עשה מדת רחמים ליכותם ולהשתיק מדת הדין, ויאמר ה' אמחה כו' שהפליג לדבר אמחה את האדם כו' מאדם כו' שהיא הגזמה גדולה לגמרי, ועל ידי כן, נח מצא חן כו', שהחסיר ממנו קצת. וישאר אך נח ובניו ונשיהם:

(פ"ו. ח) וַיִּרָא י-הוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל לִצְלַ מַחֲשַׁבֶּת לִבּוֹ רַק רָע כָּל הַיּוֹם: (א) וַיִּנָּחֵם י-הוָה כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֵל לִבּוֹ: (א) וַיֹּאמֶר י-הוָה אֲמַחֶה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמָתִי בִּי עֲשִׂיתֶם: (ח) וְנָח מִצָּא חַן בְּעֵינַי י-הוָה... (פ"ו. ב) כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בָּאָפִיו מִכָּל אֲשֶׁר בָּחַרְבָּה מוֹתוֹ:

על איזה ענין היתה 'חרטה' ועל איזה ענין לא היתה חרטה

ראה מדת רחמים ליכות נגד מדת הדין, כי, אם יבטל העולם ותמחה הארץ על חטאת יושביה, מה חטאו ישני עפר כמתושלח ודומים לו שימוחו בהמחות הארץ, ומה פשע כל בני אדם שלמים, וכן רבים שבכל דור ודור מהבאים.

וזהו אומרו וירא ה' בעל הרחמים כי רבה רעת האדם בארץ, כלומר אשר בארץ המה, אך לא אשר אינם בארץ הם המתים.

ומה גם למאמר ספר הזוהר בפסוק כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו, שהוא כי כל צדיקים בעלי נשמה כבר מתו קודם המבול, ואם כן

איפה, למה ילקו גם הם, וכן אשר עדיין לא היו למה תמנע לידתם והווייתם?

על כן, וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ, לא אשר אינם בארץ, כי עודם בשמים, שלא נולדו עדיין, שלא באו לעולם, וגם אשר מתחת לארץ:

על כן, ויאמר ה' אמחה את האדם וכו' אשר בראתי, ולא את אשר עדיין לא בראתי.

גם מעל פני האדמה, ולא אשר תחת פניה.

כי, אם נחמתי הוא, כי עשיתם, אך, לא את אשר עדן לא עשיתי.

וכן אותם שנחמתי כי עשיתם, לא את הקבורים מתחת לארץ, שלא נחמתי עליהם.

ושמא תאמר, איך יתכן, ואדם אין, ליבנות העולם ממנו, ולחזור לברא אדם מחדש, לא יתכן, כמדובר למעלה, על כן אמר נח מצא חן וכו':

(פ"ו. ב) וַיִּרָא בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הָנָה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ: (א) וַיֹּאמֶר י-הוָה לֹא יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעַלֵּם בְּשָׁגֵם הָיָא בָּשָׂר וַחַיּוֹ יִמְיוֹ מִאֲחָ וְעֲשָׂרִים שָׁנָה: (ד) הִנֵּפְלִים הֵיוּ בָאָרֶץ בְּיָמֵים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶל בְּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדּוּ לָהֶם הֵמָּה חֲגַבְרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם... (א) וַיֹּאמֶר י-הוָה אֲמַחֶה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמָתִי בִּי עֲשִׂיתֶם... (א) וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָס: (ב) וַיִּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דְּרָכָו עַל הָאָרֶץ: (א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לִנְחַ

קִין כָּל בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ
חָמָס מִפְּנִיָּהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת
הָאָרֶץ: (י) עֲשֵׂה לָךְ תִּבְתָּ עֲצֵי גֹפֶר קָנִים
תַּעֲשֶׂה אֶת הַתֵּבָה וְכִפַּרְתָּ אֹתָהּ מִבֵּית
וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר... (יז) וְאֵלֵי הִנְנִי מֵבִיא
אֶת הַמַּבּוּל מַיִם עַל הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל
בָּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ רֹחַ חַיִּים מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יָמוּת: (יח)
וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבֵאתִי
אֶל הַתֵּבָה אִתָּהּ וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ
וְנָשֵׁי בְנֶיךָ אִתָּךְ... (כ) וַיֹּאמֶר יְ-הוָה
לְנֹחַ בָּא אַתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּבָה כִּי
אַתָּה רָאִיתִי צְדִיק לִפְנֵי בְרֹדֶר הַזֶּה... (כז)
וְהַבְּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל בָּשָׂר בָּאוּ
כְּאִשְׁרָ צִוָּה אֹתוֹ יְ-הוָה וַיִּסְמְךָ יְ-הוָה
בְּעָדָיו... (כח) וַיִּבְרָא הַמַּיִם עַל הָאָרֶץ
הַמְּשֻׁשִׁים וּמָאתַיִם יוֹם... (כ"א) וַיִּזְכֹּר
יְ-הוָה אֶת נֹחַ וְאֶת כָּל הַחַיָּה וְאֶת כָּל
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֹר
יְ-הוָה רֹחַ עַל הָאָרֶץ וַיִּשְׁכַּח הַמַּיִם:

**איזה ענין מן המבול נמשך על ידי
שם א-להים ומדת הדין,
ואיזה על ידי
שם 'ה', 'ואני', ומדת הרחמים.**

הענין, כי אילו היה המשפט ההוא נעשה
על ידי גורת בחינת שם א-להים בלבד,
מבלי הצטרף מידת רחמים, היה הכליון
חרוץ שוטף הכל, ולא נשאר אף נח.

וזה מאמר הכתובים ותשחת הארץ לפני
הא-להים וכו', והוא כי הלא דרך מדת
הדין שלא לוותר דבר, כי השופט כל
הארץ יעשה משפט,

וזהו אומרו, ותשחת הארץ לפני
הא-להים לפני מידת הדין, כי נשחתה על
עון זמה, כד"א, כי השחית כל בשר כו'.

וכן עון אחר הוא גזל, כי הנה ותמלא
הארץ חמס, והן אמת כי גם שמידת

א-להים לא תוותר, עם כל זה הסכימה עם
מדת רחמים, כי לא תחפון בהשחתת
עולם לגמרי.

ועל כן בראות כי על פי הדין היה
מתבטל, הסכימה להשתתף עם מדת
רחמים למען יתקיים, כי אינו ככחות
המשחיתים חלילה החפצים בהשחתה
כנודע:

על כן בהיות כי שתי עבירות היו תחת
ידם, אחת זמה, שנית גזל, והנה על הזמה
כבר כתבנו שנאמר הנפילים היו בארץ,
לומר שבהם היה פתחון פה נגד מדת
הדין כי הן המה המקטרגים ודוברים רע
על בני אדם ואמר להם הקב"ה אלו
הייתם לבשר אדם למטה הרעותם כהם,
וכן היה ויראו כו' ויקחו להם נשים כו',
אמנם על החמס לא היה פתחון פה, כי
הנפילים לא חטאו רק בזמה.

ובזה נמצא טעם נכון מה זה היה שלא
נחתם גזר דינם אלא על הגזל, ולא על
הזמה שתבא אנדרלמוסיא להרוג טובים
ורעים, אך הוא על כי על הזמה היה
פתחון פה לעומת מדת הדין.

וזהו, ותשחת הארץ שהוא הזמה לפני
הא-להים שהוא מדת הדין. וגם הושם
לפניו יתברך ענין החמס,

וזהו ותמלא הארץ חמס באופן שהיה
העולם אבד:

על כן מה עשה ראה את הארץ והנה
נשחתה בזמה, ומה שראה הוא כי מה
שנשחתה היא כי השחית כל בשר את
דרכו כו', כי כל מה שהיה בשר שמרבה
את המלאכים הנפילים בני האלהים, כמו
שכתבנו על בשגם הוא בשר, השחיתו את
דרכם, ואין לאבדם על כך, אך עדיין נשאר
עון החמס, שגם בו כדאי להשחית הכל:

על כן ויאמר א-להים לנח קיץ כל בשר בא
לפני, שאני מדת הדין, ולא תמלט גם

אתה, כי מלאה הארץ חמס שהוא על הגזל
שהוא לבלתי השאיר גם אחד.

* ושמו תאמר, אשר לא חמסו למה
יענשו?

לזה אמר, כי מלאה הארץ חמס מפניהם,
של כל בשר הנוכר, ולא היה אחד שימחה
בידם.

על כן, והנני מדת הדין משחיתם את
הארץ כי אין מוחה בידי על סיבה זו.

ולא בני אדם בלבד, כי-אם, גם הארץ
עצמה, כי, אם אין נשאר גם אחד, מה
צורך בעולם?

וזהו, והנני משחיתם את הארץ, שהוא
הארץ וצאצאיה, שהוא איבוד העולם, כי
גם אתה, אינך מוצא חן לפני,

וזהו והנני משחיתם את הארץ:

ועם כל זה, אבקש לך שני תיקונים,
אחד, שאשימך במקום תתמרק בייסורין
שנים עשר חדש, שעל ידי כן תמצא חן
גם בעיני:

שנית, כי מעתה שעדיין לא נתיסרת,
אשתף מדת רחמים לרחמך.

ועל האחד אמר, עשה לך, לומר הנה
שמתי לך מקום אשר תנוס שמה ותנצל
נפשך, והוא עשה לך תיבת כו':

והוא, באשר נשית לב, מה היה שלא
הצילו ה' בזולת דרך זה, בראש הר גבוה
מארץ ישראל, ועל העבים יצוה מהמטיר
עליו מטר, אף לאומר שגושמה במבול.
וזולת דרך זה, הנה הרבה פתחים למקום?

והנה בבראשית רבה ובתנחומא אמרו,
שהיה כמונח בבית הסוהר, והיה צועק
ואומר הוציאה ממסגר נפשי כו', ולא
הרשהו הוא יתברך עד שנים עשר חדש.
וכן ספרו רבותינו ז"ל, מרוב צער שהיה לו
שם, ואשר נדדה שנתו מעיניו להאכיל גם
בלילה למי שדרכו לאכול בלילה, ולא

היה לו מנוח כלל.

על כן, אין ספק, כי מזה היה לו לכפרת עון, ל'מה שלא היה כדאי, הוצרך לימרוק שם שנים עשר חדש, נגד משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש, ויחיה ולא ימות.

וזהו מאמר מדת הדין אליו, עשה לך תיבת כו', לומר, אל יעלה על רוחך שבשביל הבעלי חיים אצוך לעשות תיבה, ושאל לא כן, הרבה פתחים היו לשתנצל בלא צער, כי לא כן, רק עשה לך בעבורך, תיבת כו' כי אתה צריך אליה, לכפרת עון.

ועל פי דרכך, קנים תעשה את התיבה הנוכרת, בעד הבעלי חיים, שיהיו המינים נפרדים, בל יזדקקו לשאינם מינם.

ובזה יתכן מאמרם ז"ל, שהקשו, למה במשה נאמר 'בחמר ובזפת', ופה כולה 'זפת' מבית ומחוץ, ואמרו, כי במשה היה חמר מבפנים, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע.

והנה קשה על זה, כי הלא גם נח איש צדיק תמים היה, אך, במה שכתבנו יתכן, כי נח לא הושם שם רק למרק עון, ועל כן, יריח ויריח, וזהו מאמרם ז"ל, באומרים 'אותו צדיק', כלומר 'אותו צדיק' ולא זה צדיק.

ובזה מצאנו ראינו טוב טעם אל שנות הכתוב את טעמו לומר, בכופר, ולא אמר בזפת, כמו שאמר במשה, אך הוא, לרמוז, היות הזפת גם מבית, לכפרת עון, על כן הוציאו בלשון כופר, ואמר מבית ומחוץ בכופר:

עוד ידוקדק אומרו, עשה לך, על דרך זה, והוא, כי ה' חפץ דכאו בתיבה שנים עשר חודש, מדה כנגד מדה, לומר, אתה לא יצאת לישע עמך להישיירם ולהדריכם בעבודת קונם, רק נסגרת בתוך ביתך, מה שלא עשה אברהם, לכן תסגר תוך התיבה גם אתה, ותצטער:

ואשר לא היית רועה ומנהיג את בני אדם, ומנדד שינה מעיניך לרודפם להישיירם להטיבם, עתה תרעה בהמות וחיות ותנדד שינה מעיניך, להאכילם.

וזהו, עשה לך, כלומר, כי לך יאתה לעשות תיבה, להנצל לעומת מדתך.

גם, קנים תעשה את התיבה, בעד החיות ובהמות לכל מין ומין, לזונם ולכלכלם בידך.

ועם כל זה, אם על פי מדת הדין בלבד היית נידון על שלא מחית, גם אתה הייתה נמחה, אך, עם כל צער התיבה הזה, מה שיסכון לך, הוא, הדבר השני, שהוא כי ואני הנני מביא כו':

והוא, כי מלת ואני, מיותרת, והוא, כי הנה זולת מה שלמדנו רבותינו ז"ל, כי כל מקום שנאמר זה: הוא ובית דינו,

למדנו גם הם, כי גם כל מקום שנאמר בו יתברך, ואני: הוא ובית דינו, והוא מאמרם על פסוק, 'ואני הנה לקחתי כו' ז"ל, רבנין אמרין, כל מקום שנאמר בו ואני, כביכול הקב"ה ובית דינו, ובנין אב שבכלל, 'זה דבר עליך רעה' עכ"ל, הנה, השוו רבותינו ז"ל, בפירוש, אומרו ואני, אל אומרו זה, והוא, גם כן מפורש בספר הזוהר:

ונבא אל הענין, כי אמרה מדת הדין, הלא צויתך תצטער בצער תיבה, דע לך, כי כל זה איננו שוה לך להצילך אם לא בהצטרף מדת רחמים, שאסכים עם ה' שמצאת חן בעיניו, ואמר, לא ידון רוחי באדם, שהוא רוח א-להים לבדו,

וזהו, ואני, שהוא הצטרפות השתי מדות יחד, שעל ידי כן, הנני מביא כו', ימשך מזה, כי והקימותי את בריתי כו' ובאת אל התיבה, מה שאין כן, על ידי מדת הדין לבדה.

ועל כן, יתיישב מה שהוצרך קיום ברית, שהוא לבל תקטרג מדת הדין.

ובזה לא יקשה אומרו למעלה, ויאמר ה'

אמחה את האדם, שהוא רחמים, ופה נאמר, ויאמר א-להים כו' והנני משחיתם כו' ואני הנני מביא כו' שהוא מדת הדין, אך הוא, שתי המדות יחד, כאמור:

ואחר גמר דבור מדת א-להים אל נח, נתייחד לו דבור בחינת מדת רחמים, ויאמר לו, בא אתה כו',

וזהו, ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך כו', והוא, לומר, אל תקוץ אם תצטרך להצטער בצער תיבה, ולא תנצל בדרך אחרת בלי צער תיבה, כי הוא על כי אותך ראיתי צדיק לפני בלבד, ולא בפני מדת הדין, על כן תצטרך להנצל בצער:

והנה אין כל זה רק על נח, אמנם הבאים זכר ונקבה, שהם כמו שאמרו ז"ל, שלא נזקקו לשאינם מינו, הנה בדין היו זוכים להנצל גם לפי מדת הדין,

וזהו אומרו, והבאים זכר ונקבה מכל בשר כו' כאשר צוה אותו א-להים, כי גם מדת א-להים עמדה להם.

אמנם, נח, ויסגור ה' בעדו, מצד עצמו במדת רחמים בלבד.

ויתכן, באומרו לשון סגירה, מה שהוצרך ליסגר בתיבה, לא בעד החיות רק בעדו.

וגם זה על פי מדת הרחמים, מה שאין כן בעלי חיים, שגם בדין זכו בלי צער:

אמנם, אחר שנשפך כאש תחת הרגזו ועברו ימים רבים שנצטער בהם נח, אחר שויגברו המים על הארץ חמשים ומאת יום שנתמרק ביסורין, אז, ויזכור א-להים את נח, שאפילו מדת הדין זכר אותו, וריחם עליו,

וזהו, ויזכור א-להים את נח כו', ואז, על ידי מדת הדין סילק הרעה.

וזהו, ויעבר א-להים רוח על הארץ וישוכו המים, שעל ידי רוח מדת א-להים שכבו המים:

*** באיזה ענין משתמש בשמות הרחמים 'ה' 'ואני', ובאיזה בשם 'א-להים' הדין. * שינוי ציוויי שבעה ושנים, * ענין שבעה ימים וארבעים יום * איזה ענין שינה, ואיזה עשה נח ממש כאשר צוה ה'**

(פ"ו: יג יד, יז-יט, כב, פ"ז: א-טז)

(יג) ויאמר א-להים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ: (יד) עשה לך תבת עצי גפר קנים תעשה את התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בכפר... (יז) ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים מותחת השמים כל אשר בארץ יגוע: (יח) והקמתי את בריתי אתך ובאת אל התבה אתה ובניך ואשתך וגשי בניך אתך: (יט) ומכל החי מכל בשר שנים מכל תביא אל התבה להחית אתך זכר ונקבה יהיו... (כ) ויעש נח ככל אשר צוה אתו א-להים כן עשה (פ"ז: א) ויאמר י-הוה לנח בא אתה וכל ביתך אל התבה כי אתך ראיתי צדיק לפני בדור הזה: (ב) מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו ומן הבהמה אשר לא טהרה הוא שנים איש ואשתו: (ג) גם מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על פני כל הארץ: (ד) כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה ומחיתי את כל היקום אשר עשיתי מעל פני האדמה: (ה) ויעש נח ככל אשר צוהו י-הוה: (ו) ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ: (ז) ויבא נח ובניו ואשתו וגשי בניו אתו אל התבה מפני מי המבול: (ח) מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה ומן העוף וכל אשר רמש על האדמה: (ט) שנים שנים באו אל נח אל התבה זכר ונקבה כאשר צוה א-להים את נח: (י) ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ: (יא) בשנת שש מאות שנה לחי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וארבת השמים נפתחו: (יב) ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה: (יג) בעצם היום הזה בא נח ושם וחס ויפת בני נח ואשת נח ושלושת נשי בניו אתם אל התבה: (יד) המה וכל החיה למינה וכל הבהמה למינה וכל הרמש הרמש על הארץ למינהו וכל העוף למינהו כל צפור כל כנף: (טו) ויבאו אל נח אל התבה שנים שנים מכל הבשר אשר בו רוח חיים: (טז) והבאים זכר ונקבה מכל בשר באו כאשר צוה אתו א-להים ויסגר י-הוה בעדו:

(קושיא א) בשום לב אל הערות הראויות להעיר בכל המשך הכתובים האלה.

והוא כי מתחלה אמר (פ"ו: יט) מכל החי מכל בשר שנים מכל כו', שמורה כי הטמא והטהור שנים מכל יבאו לו,

ואחרי כן הוא אומר (פ"ז: ב) מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה, ומאשר לא טהורה שנים!

(קושיא ב) ועוד, שאחר אומרו, (פ"ו: כב) ויעש נח ככל אשר צוה אותו א-להים כן עשה, - שמורה, שעשה ענין הבאת הבעלי חיים,

חוזר הוא יתברך לצוותו על הבאתן כאומרו (פ"ז: ב) מכל הבהמה וכו'!

(קושיא ג) וגם ראוי לשית לב אל אומרו, (פ"ו: כב) ככל בכ"ף הדמיון!

(קושיא ד) וגם, אל כפל אומרו, (כב) כן עשה!

(קושיא ה) ועוד, אומרו, (פ"ז: ג) גם מעוף השמים וכו' לחיות זרע על פני כל הארץ,

כי הנה בבהמה באומרו (ב) שבעה שבעה, לא אמר לחיות זרע, והוא כי לחיות זרע שנים יספיקו, אך, היו שבעה על הקרבנות,

ואם כן, אחר שגם מהעופות הקריב, למה אמר בהם לחיות זרע?

ואם אומרו, לחיות זרע, חוזר אל הבהמה והעוף, תכפל הקושיא, כי לא על כן היו שבעה!

(קושיא ו) ועוד, אומרו, (ד) כי לימים עוד שבעה וכו', כי הלא פסוק זה היה ראוי ליאמר תחלה, 'ויאמר ה' לנח, הנה לימים עוד שבעה אני ממטיר, לכן, תבא אז אל התיבה', ולא בא אל התיבה.

שנראה (בא) עתה, על מה שלימים עוד שבעה - אנכי ממטיר כו'?

(קושיא ז: א:) ועל פי דרכנו נשים לב, אל (ד) מספר השבעה, והארבעים יום!

(קושיא ז: ב:) וגם, אל אומרו, (ד) ומחיתי וכו' כי הלא כבר נאמר למעלה, (פ"ו: יג) והנני משחיתם כו' ואני הנני מביא את המבול כו'!

(קושיא ח) ועוד, אומרו (פ"ז: ה) ויעש נח ככל כו', כי הלא פסוק זה נאמר למעלה (פ"ו: כ"ב)?

(קושיא ט) וגם פה (פ"ז: ה) למה נאמר בכ"ף הדמיון?

(קושיא י) ועוד, אומרו, (ו) ונח בן שש מאות שנה כו' למה הודיענו מספר ימיו בבא המבול?

(קושיא י"א) ועוד, אומרו, (ח) מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה וכו' שנים שנים באו כו', כי הלא זה סותר כל האמור (ב) למעלה (שבעה שבעה),

שמורה (פה) שגם הטהורים היו שנים שנים, והנה (פסוק) הקודם (שבעה) הוא מוכרח!

שאם לא כן (שהיה שבעה, א"כ) ממה הקריב נח?

(קושיא י"ב) ועוד, אומרו, (ט) כאשר צוה וכו' הוא מיותר!

(קושיא י"ג) ועוד, חזר ואמר, (י) ויהי לשבעת הימים וכו' בשנת שש מאות וכו' והרי נאמר (ו) למעלה (ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ)!

(קושיא י"ד) וכן, מה היה שבפעם הראשונה (ו) לא נאמר, ויהי לשבעת הימים וכו'?

(קושיא ט"ו) וכן אומרו אחר כך, (פס' טו) ויבאו אל נח אל התיבה שנים שנים כו' למה נאמר פעם שנית?

(קושיא ט"ז) ועוד, ששילש ואמר, (פס' טז) והבאים זכר ונקבה (היינו שנים שנים) באו כו',

ושלשתן הפך הקודם, כי שם נאמר מהטהורים שבעה,

ואחרי כן הוא אומר (ג"פ) שנים שנים וכו'!

(קושיא י"ז) ועוד, שבכל מקום שאומר שנים שנים, אומר יבאו, ובאומרו שבעה אומר תקח!

(קושיא י"ח) ועוד, למה חוזר ואומר, (טז) כאשר צוה אותו כו'?

אמנם הנה כתבנו, כי שם א-להים - הוא מדת הדין - לא מצא נח חן בעיניו, וכן (יג) **ויאמר לו א-להים בפירוש קץ כל בשר בא לפני**, שהוא לפני בחינתי, היא מדת הדין, באופן שגם אתה לא תחיה.

אך זאת אעשה לך, והוא כי (יז) **ואני וכו' שאתחבר (א-להים) עם מדת (ואני, שהוא ה')**, רחמים, ובזה, (יח) **והקמותי את בריתי אתך וכו'.**

וגם זאת תעשה, שתרחם על הבעלי חיים, וירחמו (עיי' משמים) עליך, כי (יט) **מכל החי (שנים מכל) תביא וכו'.**

אך זה, (שנים מכל) אינו, רק (יט) **להחיות אתך**. והוא, כי הנה הוא יתברך כרוב רחמיו, מטרים תבא הרעה, יחשוב מחשבות לבלתי ידחו עוד פעם שנית, והוא, כי הנה, כאשר על היות הדורות ההם מבעיסין ובאין, (אשר על כן) נתחייבו להביא עליהם את מי המבול, וגם, אחרי שוב העולם לאיתנו, הלא יתעתדו, אם עוד יוסיפו סרה, להוסיף עוד לקלל את האדמה, ואין תקנה, רק לישבע: 'אל (עד) עולם, מלהביא מי נח עוד על הארץ'.

והנה, לא היה מקום למצא חן לזה, רק על ידי קרבן ריח ניחוח, כאשר היה, כי וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' וכו' לא אוסיף לקלל עוד וכו'.

והנה להקריב קרבן, היה צריך יהיו מן הבהמה הטהורה, ועוף הטהור, יותר משנים שנים, להקריב, ולהשאיר לחיות זרע.

והנה, אין ערך לגדל רחמיו יתברך, לאמר מעתה, מעת הרוגו, (פ"ו: ב) **תקח לך שבעה שבעה**, להקריב ריח ניחוח לפני, לפייסני, לבלתי הביא עוד מבול.

על כן, אין מקום לזה, רק על פי מדת רחמים, אך, לא על פי מדת הדין.

על כן, כדבר בחינת מדת הדין עם נח, באומרו, (יג) **ויאמר א-להים אל נח וכו', אמר לו, (יד) עשה לך תיבת וכו', ואצרף מדת רחמים (פס' יז) (ואני וכו'), (פס' יט) ומכל החי וכו'.**

אך, שנים, (יט) **שנים מכל**, גם מהטהורים, כי איני חושש, רק להחיות אתך, ועל זה, שנים לקיים המין, די.

אך, לחוש (מעתה), לבלתי שוב להביא מבול - שעל כן תכין 'מעתה' רבוי בטהורים לריח ניחוח - (שבזכותם) לישבע על כך, איני חושש (להכין הוספה אל השנים מכל, עבור הקרבנות, מעתה. ובזה נתיישב קושיא א: מתחלה אמר (פ"ו: יט) **מכל החי מכל בשר שנים מכל** כו', שמורה כי הטמא והטהור שנים מכל יבאו לו, ואחרי כן הוא אומר (פ"ז: ב) **מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה**, ומאשר לא טהורה שנים!)

ואומרת התורה, הנה מהשני דברים: א. להביא בעלי חיים. ב. להביא מכל מאכל:

על האחד אמר, (פ"ו: כ"ב) **ויעש נח ככל בקף הדמיון, כי שינה בו**. (ובזה נתיישב קושיא ג) (פס' כב) **ככל בכ"ף הדמיון!**

אך השנית, שהוא מהמאכל, כן עשה בלי שנוי. (ובזה נתיישב קושיא ד) כפל אומר, (פס' כב) **כן עשה!**

ואמר מלת כל, על שנכלל בו גם מעשה התיבה:

ושמא תאמר, ומה היה השינוי? ולמה שינה?

לזה אמר (פ"ז: א) כי, ויאמר ה', הוא מדת רחמים, לנח:

'הנה, להצילך בלי צער תיבה אי אפשר לך, כי צריך אתה לך, לכן בא אתה כו' אל התיבה,

והטעם, כי אותך ראיתי צדיק, הוא בלבד לפני, המדת רחמים,

וצריך (עבור מדת הדין) למרק עצמך, וזה בדור הזה, כי אין צדקתך רק לערך הדור הזה.

אך, מה שעוד ארחם (במדת הרחמים) הוא, כי גם שעל פי הדין לא היה ראוי להקדים ארוכה, לבלתי הביא עוד מבול, הלא זאת אצון, (ב) **מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה וכו' (ג) מעוף וכו' שבעה וכו'.**

ולמה אני עושה כך?

כי, לא בלבד אני מכוין, כאשר הוא שם, לקיום המין, להחיות אתך,

כי-אם, דרך כלל, לחיות זרע על פני כל הארץ, שהוא (רמז) להקריב קרבנות, באופן, ימשך קיום זרע, במה שאינו אתך, כי-אם, כולל, על פני כל הארץ, שהוא, על ידי ריח הניחוח, ישבע, 'לכל יוסיף להכות את כל חי כאשר עשה'.

וזהו שלא אמר להחיות אתך, כי-אם, **לחיות זרע על פני כל הארץ**. (ובזה נתיישב קושיא ה: (פס' ג) **גם מעוף השמים וכו' לחיות זרע על פני כל הארץ**, כי הנה בבהמה באומרו (ב) **שבעה שבעה**, לא אמר לחיות זרע, והוא כי לחיות זרע שנים יספיקו, אך היו שבעה על הקרבנות, ואם כן אחר שגם מהעופות הקריב, למה אמר בהם לחיות זרע? ואם אומרו, לחיות זרע, חוזר אל הבהמה והעוף, תכפל הקושיא, כי לא על כן היו שבעה!

וקושיא ב: אחר אומר, (פ"ו: כ"ב) **ויעש נח ככל אשר צוה אותו א-להים כן עשה**, שמורה שעשה ענין הבאת הבעלי חיים, חוזר הוא יתברך לצוותו על הבאתן כאומרו (פ"ז: ב) **מכל הבהמה וכו'!**

ובזה יתכן (דברינו, אשר) היות נזכר בכתוב רמז הקרבנות, כיון שהוא מוסכם (בחז"ל), כי לכך כוון הוא יתברך, בהרבות בטהורים, כנודע.

ואמר תקח, לומר, כי אשר הם לקיום המין, שהם עד שנים, יבאו מאליהן, אך, אשר אני מוסיף להקריב מהם למצא חן, תטרח ותקח בעצמך: (ובזה נתיישב קושיא י"ז: בכל מקום שאומר שנים שנים, אומר יבאו, ובאומרו שבעה אומר תקח!)

והנה רצה הוא יתברך לנסותו לזכותו, באומר לו, (פס' ד) **בא אתה וכל ביתך 'מעתה' אל התיבה**, על כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר וכו', כי (יעמוד בנסיון, אשר) יאמין, כי כן (המבול) יהיה, ויכנס קודם מלאת הימים שבעה, טרם יראה גשם על הארץ.

שלא יהיה - מקטני אמנה, כאשר היה - שלא בא עד שהיו מים עד ברכיו. (ובזה נתיישב קושיא ו: (פס' ד) **כי לימים עוד שבעה וכו'**, כי הלא פסוק זה היה ראוי ליאמר תחלה, ויאמר ה' לנח הנה לימים עוד שבעה אני ממטיר, לכן, תבא

אז אל התיבה, ולא בא אל התיבה. שנראה (בא) עתה, על מה שלימים עוד שבעה - אנכי ממטיר כו'!

ועל פי דרכו רמז, כי להיותו ממחה קצת מהארץ עד מקום שיתד המחרשה היתה מגעת, לכן, על שבראם בשבעה ימים, על כן לימים עוד שבעה. לחוס על עולמו, אולי ישובו בתשובה, על דרך רבותינו ז"ל שאמרו, שהתאבל על עולמו שבעה ימים.

ועל היותו ממחה האדם, שנוצר בארבעים יום, על כן, אנכי ממטיר ארבעים יום וכו' כדי ומחיתי וכו': (ובזה נתיישב קושיא ז: א: נשים לב, אל פס' ד) מספר השבעה, והארבעים יום! וקושיא ז: ב: (פס' ד) ומחיתי וכו', כי הלא כבר נאמר למעלה, (פ"ו: יג) והנני משחיתם כו' ואני הנני מביא את המבול כו'!

(פס' ה) ואמר "ויעש נח ככל אשר צוהו ה'" בכ"ף הדמיון, והוא, כי אמר (נח):

'הנה להבחין, אשר לא נזקקו לשאין מינן, אמר לי א-להים, 'כי שנים שנים יבאו לי מאלהין', אך, לא שבעה מהטהורים. והנה, ה' בעל הרחמים אמר, 'שאקח בעצמי מן הטהורים שבעה'.

אם אקח בידי שבעה מהטהורים, ושנים מהטמאים, איך אבחין באותן שלא נזקקו, ואם אמתין עד שיבאו מאלהין, לא יבאו יותר משנים מכל סוג?

על כן מה עשה, לקח בידו חמשה חמשה מן הטהורים, והניח שנים מכל מין שיבאו מאלהין, כאשר צוה אותו א-להים, נמצא, עושה ככל אשר צוהו ה', בכ"ף הדמיון, ולא בשלמות, שלא לקח שבעה, אלא חמשה, (וכנ"ל, שכוונתו לטוב, בכדי להבחין, באלה שלא נזקקו)

וזהו, "ויעש נח ככל אשר צוהו ה'", ועל כן, בין מהטהורים בין מהטמאים, באו אחר כך שנים שנים. (ובזה נתיישב קושיא ח: (פס' ה) ויעש נח ככל כו', כי הלא פסוק זה נאמר למעלה (פ"ו: כב)? וקושיא ט: וגם פה (פ"ז: ה), למה נאמר (ככל) בכ"ף הדמיון?)

וזהו, "מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה וכו' שנים שנים באו אל

נח אל התיבה", וזה היה בלא כ"ף הדמיון, כי-אם, "כאשר צוה א-להים את נח", שאחר שלקח עמו חמשה חמשה מהטהורים, באו אליו מאלהין שנים שנים מכל סוג: (ובזה נתיישב קושיא י"א: (פס' ח) מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה וכו' שנים שנים באו כו', כי הלא זה סותר כל האמור (ב) למעלה (שבעה שבעה), שמורה (פה) שגם הטהורים היו שנים שנים, והנה (פסוק) הקודם (שבעה) הוא מוכרח: שאם לא כן (שהיה שבעה, א"כ) ממה הקריב נח?)

(פס' ז) והנה ספרה תורה, כי לא עמד בנסיון, להאמין ולבא אל התיבה טרם מלאת השבעה ימים, כי-אם, אדרבא, מה שויבא נח וכו', היה "מפני מי המבול", והוא מאמרם ז"ל, 'אף נח מקטני אמונה היה, שלא נכנס עד שבאו המים עד ברכיו, שנאמר, מפני מי המבול. והוא צודק לפי דרכנו.

והקדים ואמר, (ו) "ונח בן שש מאות שנה", כדי להכפיל אשמתו, שלא עמד בנסיון, עם היותו בן שש מאות שנה, שעם כל זה, לא בא, אלא מפני מי המבול, כמדובר. (ובזה נתיישב קושיא י: (פס' ו) ונח בן שש מאות שנה כו' למה הודיענו מספר ימיו בבא המבול?)

ושמא תאמר: מה שלא נכנס בתיבה מיד, הוא, כי ה' אמר אליו שנים שנים יבאו אליך, ולא באו, על כן נתעכב?

לזה אמר, הנה זה לא היה, כי הלא, (ח) "מן הבהמה" וכו' (ט) "שנים שנים זכר ונקבה באו" מאז, "כאשר צוה ה' את נח" (ובזה נתיישב קושיא י"ב: (פס' ט) כאשר צוה וכו' הוא מיותר?)

והיה מיד, כי הלא, (י) "ויהי לשבעת הימים", אחר ששנים שנים באו אליו, "ומי המבול" וכו', ועם כל זה, לא חש מאז לבא אל התיבה, עד עצם היום הזה, שמי המבול היו על הארץ.

וזהו, (יג) "בעצם" וכו' "בא נח" וכו' (יד) "המה וכל החיה" וכו', כלומר, כי בבחינה זו היו לאחדים, "המה וכל החיה" וכו', כי לא נשתמש (עם יתרון המדבר מן החי) מהשכלתו באמונה, לבא טרם בא הגשם.

כי-אם, מפני מי המבול, כי אז, גם הבעלי חיים, בורחים מההזיק: (ובזה נתיישב קושיא י"ג: חזר ואמר, (י, יא) ויהי לשבעת הימים וכו' בשנת שש מאות וכו' והרי נאמר למעלה (ו)!

וקושיא י"ד: מה היה שבפעם הראשונה (ו) לא נאמר ויהי לשבעת הימים וכו'?)

"והבאים זכר ונקבה מכל בשר באו כאשר צוה אתו א-להים ויסגר יי בעדו" (ט): הורה מה שכתבנו, כי חמשה חמשה מן הטהורים לקח בידו, ושנים שנים באו מאלהין,

וזהו אומרו, "והבאים" מכלל שהיו אחרים מובאים:

וענין הכתוב, כי הא-להים צוה לו שהוא יביא השנים שנים אל התיבה, אחר שיבאו לו,

והכתוב הקודם לזה מעיד, שלא באו אל נח (וגם) ונח הביאם אל התיבה,

כי-אם, שבאו אל נח, וגם (באו בעצמם) אל התיבה, באומרו, ויבאו אל נח אל התיבה כו', והלא יראה כאשם שעבר על צויו!

והיה אפשר לתרץ (את נח), כי באו (ורצה להביאם אל התבה, אבל) ושלח להטריחו, מיד עשה יתברך שיבאו מאלהין אל התיבה, ועל כן לא יאשם,

לזה אמר, "והבאים זכר ונקבה באו כאשר צוה אותו א-להים", שבאו 'כמו שצוה לו', שהוא, שבאו אליו - שיביאם אל התיבה כמצותו - אלא שלא הביאם, ואז, באו הם אל התיבה.

ואל תתמה איך לא נענש על כך, כי הוא, כי "ויסגר ה' בעדו", (לשמרו) ממדת הדין, פן יפגע בו על עברו מצותו: (ובזה נתיישב קושיא ט"ו: (פס' טו) ויבאו אל נח אל התיבה שנים שנים כו' למה נאמר פעם שנית?

וקושיא ט"ז: ועוד, ששילש ואמר, (פס' טז) והבאים זכר ונקבה (היינו שנים שנים) באו כו', ושלשתן הפך הקודם, כי שם נאמר מהטהורים שבעה, ואחרי כן הוא אומר (ג"פ) שנים שנים וכו'! וקושיא י"ח: ועוד, למה חוזר ואומר, (טז) כאשר צוה אותו וכו'!

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' הפטרת פ' נח

(פיי הפסוקים משולב מס' שימה בפיחם)

נד (א) רַנִּי עֲקָרָה - רנני בשמחה ירושלים. אָתָּה, שעד עתה ישבת שוממה בלי בניך כאשר עקרה אשר לֹא יִלְדָה בנים וירשבת ריקנית. הנה עתה - בעת גאולתך - יש לך לשמחה, פָּצְחִי - פתחי פִּיךָ להשמיע רָנָה, וְצַחֲלִי בקול גדול, אָתָּה ירושלים אשר לֹא חָלָה - שלא עברו עליך חבלי לידה, משום שלא ילדת, ונשארת ללא בנים. כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי בְּעוּלָה - כי אָתָּה שהיית כל הזמן שוממה, עכשיו יתקבצו אליך כל בניך. ואילו בת אדם - מחריבתך - שהייתה עד עתה בעולה מיושבת בבניה, עכשיו שוממה, אָמַר ה'.

הנביא מנחם כנסת ישראל, שטוב לה ששהתה הרבה עד שהולידה את בני ישראל, כי עי"ז ניצלה מצרות שהיה יכול להיות לבניה, באם היתה מולידים קודם

רני עקרה לא ילדה כו': (א) ראוי להעיר כי הלא מקרא מלא הנביא דבר, כי חלה גם ילדה ציון את בניה!

(ב) וגם נראה בחוש שילדה!

(ג) ועוד שהל"ל כי רבים בני עקרה מבני יולדה, ולא בני שוממה מבני בעולה!

(ד) ועוד, שאם היא עקרה, ידוע שלא ילדה! ואם היא שמה, שקוראה עקרה, הוא בבחינת מה שלא ילדה (כמו שמקשים רז"ל ומתרגמים "לא ילדה בנים לגיהנם"). בברכות י., למה אמר לשון דחוק, וניקק לתקנו?

(ה) ועוד, שאומרו פצחי רנה כו' בכלל אומרו רני עקרה לא ילדה הוא!

(ו) ועוד, כי הל"ל ראשונה לא חלה ואח"כ לא ילדה!

(ז) ועוד שהל"ל לא ילדת לא חלת!

אך יאמר: כמשל אשה שהיתה עקרה כעשר שנים או יותר, ואחרי כן ילדה בנים רבים ומהם מתו ומהם נשבו, ותשאר האשה בדד מילדיה ומאישיה, על כן אמרה במר נפשה: אויה לי כי הייתי

עקרה ולא ילדתי כל העשר שנים, כי אולי היו לי בנים פי שנים מאשר היו עתה, והיה באלו ובהם כדי למות ולחיות ולשבות ולהשאר. לימים נפקדו בניה ובאו לה בהשקט ובשלוה ברב כל,

ויאמרו לה: רנני נא על שלא ילדת בימי עקרותיך, כי הלא הרווחת שחבלי יולדה לא באו עליך בימים ההם, כי דאגתך על העדרם איננה, כי הלא נקבצו באו לך שלמים וכן רבים.

כמשל הזה קרה לירושלים, שמראשה העליון הוא ירושלים של מועלה, מוצא נפשות ישראל, כי הלא בהיות כל שורשי האומות נולדים ומתרבים עד בלי די, הקני וקניזי פתרוסים וכסלוחים וכאלה אין מספר לגדודם ומלכיהם, לפני מלך, מלך לבני ישראל, נתייחסה מקור נפשות ישראל, לעקרה (ובזה נתיישב קושיא א: לא ילדה: הלא מקרא מלא הנביא דבר, כי חלה גם ילדה ציון את בניה!

וקושיא ב: וגם נראה בחוש שילדה! וקושיא ד: אם היא עקרה, ידוע שלא ילדה! ואם היא שמה, שקוראה עקרה, הוא בבחינת מה שלא ילדה (כמו שמקשים רז"ל ומתרגמים "לא ילדה בנים לגיהנם"). בברכות י., למה אמר לשון דחוק, וניקק לתקנו?

עד החילו מאברהם, ואחרי כן לאט עד בא יצחק למאת שנה של אביו ותשעים של אמו וההיקש ביצחק, ואח"כ שנתברך מקור ישראל וירבו מאד גרם העון, ומהם הרגו ומהם גלו ותשאר ירושלים בדד,

על כן היתה יכולה להתלונן ולומר: אוי לי על העקרות הקודם, אולי אם הייתי רבת בנים בתכלית, גם שרבו ללכת בגלות הלא ישאירו עוללות ויהיו עמי, ולא אשבה משוממת בשממת הגלות!

על כן אומר לה הוא ית': רני עקרה על עקרותך הקודם.

וזה אומרו שלא לנוכח, להורות על מה שאינו בעין כעת, שהוא על זמן הקודם (ובזה נתיישב קושיא ז: הל"ל לא ילדת לא חלת!)

ושמא תאמרי, הלא אין רנה רק מחמת שמחה, ואני, הן אמת שתאמר, שבין כך ובין כך לא חסרתי בנים, אך אין זה טעם מספיק, ואינו שוה בנוק העדר רבוי בנים, ונחמה בצד מה, אפשר תהיה, אך לא שמחה שתמשך ממנה רנה.

לזה אמר, פצחי רנה וצחלי ראוי לך תפתחי ברנה מחמת שמחה, ולא שמחה לבדה רק גם צחלה, והטעם כי הלא ע"י שלא ילדה, לא חלה, והוא, כי אלו ילדה בימים ההם היו באים בזוהמת נחש רב, והיית חולה עליהם (ובזה נתיישב קושיא ו: הל"ל ראשונה לא חלה ואח"כ לא ילדה!)

שלא היה נשאר מהם שורש וענף (ובזה נתיישב קושיא ה: פצחי רנה כו' בכלל אומרו רני עקרה לא ילדה הוא!)

כי לא נשארו רק מאשר באו בענין התכת הזוהמא, ככתוב אצלנו במקומו שהוא מאברהם והלאה, וע"י היות אברהם בן מאה ושרה בת תשעים, כמבואר אצלנו יפה במקומו שהיה להתך הזוהמא, והראיה, מזמן שוממותיך.

כי הלא רבים בני שוממה שנולדו לך משנשממת, יותר מבני בעולה היא עמלק, שנשארה (עיר) צור חייבת במלכותה.

והוא, כי אז יספו כלם. ואין זה אלא, להיותם מצד הזוהמא, ועל כן יכלו עמה, מה שאין כן, את.

ואם כן מזה תוציא, כי מה שהיה, טוב לך במה שהיית עקרה, בזמן שהייתה הזוהמא פרוצה בעולם בדורות הקרובים לחטאו של אדם, כי אלו היו בניך יוצאים מאז, היו אובדים, ומעט היו הנשארים לך עתה,

וזהו כי רבים בני שוממה מבני בעולה (ובזה נתיישב קושיא ג: הל"ל כי רבים בני עקרה מבני יולדה, ולא בני שוממה מבני בעולה!)

ומפני שכל זה הוא קודם החרבן, והיא בשורה על סוף הגלות האחרון, על כן אמר, הלא אמרו ה' ואין בו ספק! וזהו אמר ה'!

(ב) הנה מרוב הבנים שיתקבצו ויבואו אליך, אומר לך - ירושלים - הַרְחִיבִי מְקוֹם [נ-שטח] אֶתְּךָ כדי שיהיה בך מקום כדי להחזיק את כל בניך הרבים שישבו אליך, וְיִרְעוּת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ - ואף שאר מושבות בניך, כל ערי ישראל, יָבֹאוּ את יריעותיהם להרחיב אהליהם להכיל את הבאים. אֵל תִּתְּשִׁבִי - אל תמנעי מלפורשם עוד ועוד, כי מספר רב ועצום יהיו בניך ותצטרכי מקום רב לכל המוניך. הַרְחִיבִי מִיתְּרֶיךָ - את החבלים שקושרים בהם את היריעות בארץ, שיהיה נח לקשרם בחזקה. וְיִתְּדֶיךָ - ואת יתדות אהלך תִּתְּקִי - לתקעם באדמה בחזקה, כי מעתה תהיה ישיבתך בארץ קבועה ועולמית, כי לא תגלי שוב: (ג) וכל כך ירבו בניך השבים אליך, עד כִּי יֵמִין וְיִשְׁמְאוּל תִּתְּרִי - תתגברי ותתרחבי על האומות שבסביבותיך מן הדרום ומן הצפון, וְיִתְּנֶךָ - בני ישראל, שיתפשטו בעולם, מִיָּם רבים וְיִבְשׁ מן המזרח ומן המערב, וְנָעֲרִים שהיו נְשָׁמוֹת [נ-שוממות] וְיִשְׁבּוּ - יישבו ויפריחו בהם שוב חיים:

לעתיד יתרחב ירושלים לקבל כל בניה, ובכדי לקבל השפעתה ישיר מירושלים של מעלה שכנגדה, גם היא יתרחב לעומתה, וביתר שאת לאלו שיש להם זכויות מיוחדות לזה כסעודת שלש סעודות

הרחיבי מקום אהלך מו'. שבקרקע ירושלים שיש בה כח רוחניות מהנשפע בה להתרחב כמזל, שיאמר לה הוא ית', 'האריכי... הרחיבי' (ומוסיף המדרש) קבלי אוכלוסיה.

ושמא תאמרי, 'אם אתרחב, אצא מכנגד הקדושה המכוונת למעלה נגד ירושלים, ויהיה העודף, נגד מה שהוא נגד חוץ לארץ למעלה!'

ואינו דומה (חוץ לארץ של מעלה, אל ארץ ישראל של מעלה), כי על כן מלאכים שלוהו בארץ לא יצאו חוץ לארץ,

לזה אמר, ויריעות משכנותיך יטו, שהוא, כי למעלה יש שתי משכנות כמפורש במדבר רבה,

כי יש ביהמ"ק של מעלה,

ויש משכן שלמעלה שהוא נקרא משכן הנער, שהיה הולך ומצל על משכן שעשו ישראל במדבר,

וביהמ"ק (של מעלה) ש(הוא שם) ב(מקום הנקרא) זבול, הוא כנגד בית עולמים (בירושלים),

ולזהו כי מציאותם במקום הקדושה למעלה, אמר:

'אל תמנעי ירושלים של מטה מהתרחב לקבל אוכלוסיה, כי הלא גם יריעות משכנותיך העליונים יטו (וירחיבו ויאריכו), לכן, גם את, אל תחשכי (ותמנעי מלהתרחב, על אשר) פן תצא חוץ לנגדיותן, כי (הרי, יריעות משכנותיך העליונים) גם הם יטו שיהיה האור החופף, כשיעור הרחב המקום למטה' (אשר את תרחיבי),

ולזהו כי מיתרי האהל, דרכם הוא להיות יוצאים מקצות האהל וחוצה הרבה, ע"כ אמר האריכי מיתריך:

ולזהו בדבר, נזכרה מאמרם ז"ל והוא אומרם, שהמקיים עונג שבת בסעודה שלישית שנותנים לו נחלה בלא מיצרים,

כי זה (הנחלה בלא מיצרים, הרי הוא) כל העולם, שהיא נחלת (כל בית) יעקב, ואיך יתכן יהיה כל העולם לאלו (המקיימים עונג שבת בסעודה שלישית) ולא לזולתם?

וגם, מה נפשך,

אם יהיו עמים בעולם, גם זה (נעל ידי זה נמצא, אשר) לא יהיה לו (לאיש הישראלי) כל העולם!

ואם אינם (נמצאים עמים בעולם), גם לכולם (כל בני העולם שיהיו אז, לפ"ז, רק בני ישראל, הלא נחלת כל בית יעקב, להם) יהיה?

אך הוא, כי למיוחדים יהיה התפשטות הרוחניות העליון שלעומת ירושלים וארץ ישראל, מתפשט עד סוף העולם,

והאחרים (שעדיין אינם מקיימים עונג שבת בסעודה שלישית, הרי מכיון שאין להם עדיין נחלה המתרחבת בלי

מצרים, אז) אם יצאו ממקום שירחיב אהלו, יצאו מתחת הקדושה העליונה,

על כן, על אנשים כאלה שיש להם כרצועות המתפשטות מיריעת המשכנות עד סוף העולם, אמר, תאריכי מיתריך (של הנחלה) עד הסוף (בלי מצרים), ויקראו מיתרים להיותם כרצועות דקות, נמשכות מהאהל ובין יתד ליתד פנוי, ולזהו גם כן עזר להמשיך הנטיה:

ושמא תאמר, 'אולי לא יזכו כל כך (שהתרחבה והתארכה יתקיימו לנצח, באופן) שהיתדים עצמם לא יקצרו אחרי כן?'

לזה אמר, ויתדותיך הם האנשים מקיימי מצות (כמו המקיימים עונג שבת בסעודה שלישית, שע"י זוכין) לנחול נחלת יעקב (בלי מצרים), חוקם ואמצם מהשפע שלך למען יהיו כיתדות, שלא ימוטו לשלא ירפו המיתרים.

ומה שאמרתי האריכי מיתריך שהוא חוץ לתחומה של ארץ ישראל הרבה, הלא הוא, על כי ימין ושמאל תפרוצי,

שהוא לדרומה של ארץ ישראל, שהוא מדבר עד סוף הדרום (הנקראת תימנה - ימין),

ושמאל שיש קצה הארץ הצפוני תהו, עד שם תפרוצי, וכ"ש למזרח ומערב.

ושמא תאמרי, 'איך אתפשט ואאריך מיתרי והלא בהתפשט רצועת הקדושה מיריעות המשכנות עד סוף העולם, הלא יעבור דרך ערי גוים, והלא שם אפסק?'

לזה אמר, וזרעך גוים יירש.

ושמא תאמר, 'הלא לא יגרשו האומות מעריהם מחוצה לארץ, רק עד די ספקם, והיותר ישאירו?'

לזה אמר: זה וזה יצטרך, כי הלא וערים נשמות יושיבו, שלא יספיקו המיושבות:

(ד) **אֵל תִּירָאִי** - ירושלים - שיהיה צאתך מגלות זו כצאתך מהגלויות הקודמות אשר בהם אף לאחר שנגאלת עוד מצאוך צרות רבות אחר כך, **כִּי** בגאולתך זו, לאחר שתגאלי, **לֹא תִבוֹשִׁי** עוד שוב עד לעולם להיות משועבדת אצל האומות. **וְאֵל תִּפְלָאֲמִי** מעתה להרים ראשך ולהראות את גדולתך מחשש שמא תגלי ותפלי שוב, **כִּי** מעתה **לֹא תִחַפְּרִי** - לא תעבור עליך עוד חרפת הגלות. רק שמחה ושלחה תדעי ולא תזכרי עוד את ימי רעתך, **כִּי** מרוב הטובה שתסוכב אותך אז, את כל ה**בְּשִׁת** שהייתה מנת חלקך **בְּעֵלְיֻטֶיךָ** [נעורייך] בעבר בעבור בגלות, **תִּשְׁכַּחֲהִי** כי לא יהיה לך יותר בושת כזו שתזכירי לך את ברשתך הראשונה. **וְחֶרֶפַת אֲלֻמְנִיתֶיךָ** - הברושה שהיית בודדה וגולה בין העמים בלא מלך בראשך, כאשר בלא בעלה, **לֹא תִזְכְּרִי עוֹד** לכשתשבי בשלום בירושלים ומלךך משיח ה' בראשך:

(ה) ומעתה אין לך לדאוג עוד על חירותך, **כִּי בְּעֵלְיֶיךָ** - שהרי אדונך שהוא עתה **עֲשִׂיךָ** - המגדל ומרומם אותך בגאולתך, הלא ה' **צְבָאוֹת** נקרא **שְׁמוֹ**, בעבור שהוא המושל על כל הצבאות העליונים והתחתונים ואין מפריע בעדו. **וְגִלְיָהּ** שהוא קדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וחוסנו, הן **אֵלֶיךָ בְּלִי הָאָרֶץ** ו**יִקְרָא**, בעבור שהוא מושל בכל הארץ ועל כל העמים. ואם כן היי סמוכה ובטוחה על ה' גואלך, שאין מי שמונע בעדו מלגאלך גאולה שלימה שתתקיים בתמידות:

(ו) **כִּי כְאִשָּׁה עֲזוּבָה** - שבעלה עזבה והיא יושבת בודדה, **וְעֲצוּבֹת רִיחָהּ** - והיא עצובה מכך, ועתה קורא לה בעלה לשוב אליו, כן **קָרָאתָ ה'** - קרא לך ה' שתשובי אליו. **וְאִשָּׁת נְעוּרֶיהָ** - וכמו אשת נעוריו של אדם, שגם **כִּי** [אם] **תִּפְאֵס** בעיני בעלה, הרי מחמת חביבותה הרבה לבסוף יחזירנה, כן **אֱמַר אֲחֵיךָ** כי חביבה את בעיניו מאד ורוצה הוא בך, ועוד ישוב ברחמים גדולים לגאלך גאולת עולם:

(ז) הנה אף על פי שארכו ימי הגלות, **בְּרַגְעַת קָטָן** - כמו רגע אחד קטן יתשובו כל הימים אשר **עֲזַבְתִּיךָ** בגלות, **וְיִבְרָחֶם יְגִלִים אֶקְבֹּצֶנָּה** - ברחמים גדולים שיתמידו לאורך ימים רבים. כלומר, מאריכות ימי הטובה ומריבוייה, לא יחשבו כל ימי הרעה אלא כרגע מול ימי הטובה:

(ח) **כִּי שִׁנְיָהּ** [ב-מעט] **קִצְצָה** שקצפתי עליך **הַסִּתְרָתִי** פני כמו **רַגַע כּוֹסֶה**, **וְיִבְחַסְךָ** שיתקיים עד **עוֹלָם**, **וְיִחַסְתֶּיךָ** - כלומר: כל הקצף וההסתור פנים, כרגע יחשב מול הרחמים הנצחיים שארחם עליך, כך **אֱמַר נִאֲלָה ה'**:

(ט) **כִּי מִי נָח** - כשבועתני האיתנה שנשבעתי על מי המבול שהיו בימי נח, עומדת הבטחה זאת **לִי** לגאלכם. ומפרש ה' דבריו: שבועתני **אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי** לניצולי המבול **כְּעֶבֶר** - לבל יעברון **מִי** המבול ששטפו את העולם בימי **נֹחַ עוֹד** - שוב **עַל הָאָרֶץ**, כן - כתוקפה של שבועה זו **נִשְׁבַּעְתִּי** עתה, **כְּקִצְצָה עֲלֶיךָ וּמִנְעֶר עוֹד בָּךְ**. כלומר, אחר שתגאלי יהא בעיניך הגלות, כמו המבול שאינם תזוהרים לעד:

(י) חזק ואיתן החסד שנשבעתי לעשות לך, ירושלים, עד **כִּי** גם אם יארע **שִׁחָרִים יְמוֹשִׁיוּ** [יסורו] ממקומם, **וְהַנִּבְעוֹת תִּמְוָנָהּ** [ינטו] ליפול, מחמת רעש גדול שיבוא בעולם, אך **וְיִחַסְדִּי** אשר נשבעתי לך, **כְּאִתָּה לֹא יְמוֹשֶׁה** - לא יסור ממך, **וְיִבְרִית שְׁלֹאֲנִי** - אשר כרתי לך שתשבי בשלום, **לֹא תִבוֹשׁ** - לא תטה ממך לעולם, **אֱמַר כִּי־יִחַסְדִּי ה'**:

הבטחה שלעתידי נזדכך באופן שלא נשוב לכסלה, באופן שהגאולה יהיה לעולם

אֵל תִּירָאִי כִי לֹא תִבוֹשִׁי כו'. אחרי הפליגו ברבוי העם שימלאו את כל הארץ, אמר הלא תראי מעתה פן יקרה כאשר בתחלה שמלאו את הארץ בגילולים, ויהיה לירושלם לבושת כי יבושו מאלים אשר יחמדו (ישע' א', כ' **כִּי יִבְשׂוּ מַאֲלִיִּם** (אילו אלה) **אֲשֶׁר חִמְדָּתָם** (לעבוד תחתיהם עבודת כוכבים), כאשר בושו בימי עלומיך, וזוהי ימשך שתחפרו מאלמונות סילוק שכינה, כאשר חרפה שברה לבך זה פעמים, בשני החרבנות שהיתה כאלמנה,

הנני מבטיחך מזה וזוהי כי אל תראי, כי לא תבושי ממועשים רעים שיהיו בך כאשר בימי נעורייך, ואל תכלמי מעתה כי לא תחפירי לעיני הגוים על החרבון, כי הנה כ"כ יהיו עמך תמיד צדיקים, כי בושת עלומיך שהיית עובדת ע"א וכיצא תשכחי,

וגם לא תחפירי כי חרפת אלמנותיך הם שתי אלמנותיך בשתי החרבנות, שהיית כאלמנה זה פעמים לא תזכרי עוד.

והטעם הוא על מה שאמרתי כי לא תבושי הוא, כי הנה בועליך עושיך, שהוא, כי הוא ית' המשיפע בך, כבועל את כלתו, הוא עושיך בריה חדשה, מסולקת זוהמת נחש המחטיאה, באופן שבניך לא ישובו עוד לכסלה ולא תבושי,

והראיה כי הנה ה' צבאות שהוא אדון על כל צבאות של מעלה, באופן שהיה יכול לגאלך ע"י מלאך אחד מצבאותיו, ולא רצה, כי-אם: וגואלך קדוש ישראל בעצמו.

אך אין זה, רק למה שאתה קדוש דומה אליו ית', כי ע"כ נקרא קדוש ישראל אז, על בחינת היותך מסולק זוהמא, שע"י כן יגאלך, לקדש אותך, לעשותך בריה חדשה, דומה אליו ית'.

ומה שאמרתי, וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד, הלא הוא כי אלקי כל הארץ יקרא, כי האלמונות הוא, עוזב אותך והסתלק למעלה.

אך, הנני מבטיחך כי, אין צריך לומר שלא אסתלק למעלה, כי-אם, שאף אלקי כל הארץ דרך כלל יקרא, אפי' בחוץ לארץ, כי קדושתו תתפשט בכל, ומה גם עתה, שלא אסתלק מירושלים.

הריחוק בימי הגלות, היה רק נראה לנו כך, אבל באמת מצד חסד השי"ת, לא נתרחקנו כלל

והנה כל זה הוא, בהנחה שהיית אלמנה, כאומרי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד, וכל שכן, כי לא היית מעולם אלמנה, כי-אם כאשר שהלך בעלה לעיר אחרת, ועזבה עציבת רוח, אך, נשואה תקרא, כי ליום הכסה יבא ביתו.

וזהו כי כאשר עזובה ועצובת רוח קראך ה', כלומר אך לא גדר אלמנות חלילה.

* ושמא תאמרי: כי הן אמת, שלא היית אלמנה, כ"א נשואה, אך, היית מאוסה מבעליך כי בך געלה נפשו, שהוא קשה מאלמונות!

הנה, גם זה אי אפשר, כי הנה, ואשת נעורים כי תמאס אמר אלקיך, כלומר, אם אשת נעורים היית לי, לא יתכן (כי תמאס) כי הלא אמר אלקיך, כי הלא אמר שהוא אלקיך, כאומרו למעלה: ואלקיך יריב עמו, וכן: אומר לציון מלך אלקיך. אלו היית מאוסה אליו, לא היה מכנה אלקותו עליך.

ושיעור הכתוב, ואם אשת נעורים כי תמאס, את, אי אפשר, כי הלא אמר אלקיך, שאם היה שמאסך, לא היה אומר שהוא אלקיך:

ואשר אמרתי כאשר עזובה כו' קראך ה', לא עזובה זמן רב, כי הלא, ברגע קטון עזבתך בלבד, והוא ברגע השליטו ית' את האויבים בבית המקדש, כמאמר רז"ל במדרש איכה רבתי, שאמר הקדוש ברוך הוא, אם איני מסתלק, אין האויבים נכנסים כו'.

ואז באותו רגע התחזקו ויבאו, כד"א, פתאום נטשו אוהלי רגע יריעותי, ומיד חזרה שכינה עמהם, כי גלו לבבל, שכינה

עמהם. הרי כי לא היו, רק כאשר עזובה,
וכמו רגע בלבד.

וגם אשר אמרתי: לא היית מאוסה,
הלא תראה כי כן, במה שברחמים גדולים
אקבע לבנות בית שני על ידי עזרא
הסופר.

וכן בגלות מדי הנקרא הסתר פנים,
כמו"ל מניין לאסתר מן התורה שני ואנכי
הסתר אסתיר פני כו', גם אז בשעף קצף
היה מה שהסתרתי פני רגע ממך,

והוא מאמר רשב"י, הם לא עשו אלא
לפנים, כך הקדוש ברוך הוא לא עשה
עמהם אלא לפנים, שהוא שעף קצף,
ואח"כ בחסד שבראתי בו את העולם,
רחמתיך, כי הלא בקש להשמיד את כל
היהודים, ואם אין ישראל סבא אין עולם,

וזה אומרו כי מי נח זאת לי, לומר, דעו:
כי קיימי אתכם, הוא לי, כימי נח, כאשר
נשבעתי מעבור מי נח עוד כו' שהוא לבל
יתבטל העולם, כן נשבעתי מקצוף עליך
ומוגער כך, בל יתבטל העולם, שהוא כענין
ובחסד עולם וכו', שהוא בעבור חסד של
עולם שבו בראתי, ואם אין את, אין עולם.

* ושמואל תאמר, למה יחסתי הדבר אל
החסד ולא אל זכות האבות שנדרת להם?

הלא הוא, כי זכות אבות אינו מתמיד
לעולם, ומה גם לרז"ל שאמרו שתמה
זכות בימי ירמיה לדעת המאחרו יותר.

וזהו כי ההרים הם האבות הנה ימוש
שיתום זכותם, והגבעות הם אמהות
תמוטנה זכותם, אך חסדי מאתך לא ימוש,
בתורת, חסד, כלומר, ועל כן ייחסתי הדבר
אל חסדי שהוא חסד עולם. וכן ברית
שלומי שנשבעתי מקצוף עליך ומוגער כך,
כי-אם, שיהיה לי שלום עמך, לא תמוט.
לא שאני מקוה תגמול ממך, כי-אם ל'מה
שאני מרחמך, וזהו: אמר מרחמך ה'.

(יג) לבד מן העושר והתפארת, ינבא הנביא על
שפעת חכמה בינה ודעת: וְכֵן בְּנֵי יְהוֹיָכִים
- למודים לדעת את ה' מעצמם בלא שילמדם רב
ומורה (נכבדות ירמיה (לא לג) וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ
אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו לֹאמַר דַּע אֶת ה', כִּי
כִלְמָם יִדְעוּ אֹתִי לְמִקְטָנָם וְעַד גְּדֻלָּתָם, וְרַב -
וירבה שְׁלֹמֹם בְּנֵיהֶם - שלום ושלום לבני ירושלים,
שיהיה שלום בין איש ובין אחיו, ואף בשלום יחיו
עם אויביהם מסביב:

כל אחד ואחד מבני ישראל יזכה לעתיד
ללמוד תורה מפי השי"ת בעצמו,
וזה יביא לשלום הכללי, ולשלום בין
הגוף והנשמה של כאו"א

כל בניך למודי ה' מו'. הלא אמרתי
לשים כל גבולך לאבני חפץ, והלא זה יהיה
תת חרב איש ברעהו, כי בזה יצנו אנשים
תמיד על אבני החפץ, ומה גם לרז"ל כי
גדרי השדות של כל אחד יהיה באבני
חפץ, והלא יהיה ריב בין אנשים, לדעת
כל איש חלקו, מאבני נור, המתנוססות
על אדמתו, זה יאמר, זה חלקי, וזה יאמר,
עד כאן תחומי.

אל תחושי על זה, כי הנה, וכל בניך למודי
ה', שילמדו מפיו תורה, ואז, ע"י שומעם
יחד כולם קול ה', שהוא אחדות נמרץ
בקדושה רבה, אז, ורב שלום בניך, שיקנו
אחדות בנפשותם, ויהיו לאחדים בעצם,
והוא תכלית השלום, ולא יקנאו להשיג
גבול אבני חפץ, כי ישליכו כל חמדות
העולם הזה אחרי גומ, וידבקו במלכם...

ורב שלום בניך, על דרך שכתבנו ב'הנני
נותן לו את בריתי שלום', הוא שלום בין
הנפש והגוף, לבל ימותו עוד, ויהיה ע"י
השגת היותנו למודי ה', ולא יהיה כאשר
במתן תורה, שיצאה נשמתם בשומעם
מפיו תורה, כי-אם, שעם היותם לימודי
ה' יתברך, ירבה שלומם, שהוא החיים
הנקראים שלום.

(יד) ויאמר הנביא כי בזכות המעשים יבוא כל
הטוב האמור: בְּצִדְקָה - בזכות הצדקה שתמצא
בך תִּפְזָנִי - תעמדי על מכונך לאורך ימים.
ובאותה זכות יִחַקֵּי מַעֲשֶׂיךָ - אף תהיי מרוחקת
מכל העושקים אותך עד כִּי יֵאָדָּם תִּיָּדָאִי מהם כלל
וכלל, ויִמְחָקֶהָ - ומשכך מכת האויב, גם תהיי
מרוחקת כִּי יֵאָדָּם תִּקְרַב אֲנִיךָ - ורק שלום ובטח
ישכנו סביבותיך:

(טו) ויאמר הנביא כי אין להם לירא מן האויבים:
הֵן באמת גִּזְרֵי יָגוּר - ירא יירא ויפחד לנפשו
מהגזירות הרעות שאטיל עליו, אותו אויב - שעיר
[אדום] - שהוא אֶפֶס [נעדר חסר] מֵאֲדָמִי -
מקרבתי, ואין אני עמו לסייעו להרע, וכל כִּי אֲשֶׁר
גִּזְרֵי אֶתְּךָ - אשר נאסף בעבר להלחם כנגדך, עֲלִיד
- אליך יִפְּצֵה - יתחבר ויסור למשמעתך:

כאו"א יזכה לטוב העתידה ע"י צדקה וחסד

בצדקה תכוני רחקי מעושק כו'. אחרי
אומרו כל הטובה העתידה שנהיה
שאננים מלאים כל טוב עושר וכבוד, ראה
והנה לא יבצר מהיות לנו לב רגו, כי הלא,
'אוי מי יחיה מחבלי משיח, ולא יאכל בכל
הטובה הנזכרת',

על כן אמר, 'שמע בקולי איעצך, עשה
זאת איפוא והנצל, והוא כי הנה בצדקה
תכוני, לבל אל תכונת כל הטובה האמורה,

אך בזאת, שלא תהיה הצדקה מעושק
וגזל, וכיוצא בהם, כי היא תהיה לך
למחתה, כי היא מצוה הבאה בעבירה, כי-
אם, רחקי מעושק, ולא בלבד שלא תעשוק,
כי-אם, גם, רחקי ממנו, אפילו מהדומה לו,

וזהו רחקי מעושק, באופן תהיה המצוה
זכה ותעמוד לך, כי בה (על ידך), לא תיראי,

ואין צ"ל יראת הגיע אליך הרעה, כי אם,
אפי' היות לך מחתה מיוחד אויבים, לא
יהיה לך, כי היא תחזיק לך.

וזהו, וממחתה, כי לא תקרב אליך, כי
הלא בדבר הזה אתה מקיים מצות
ואהבת לרעך כמוך, השקולה ככל
התורה, ומביאה אותך אל קיום כל
מצותיה, כי מסתבכות הן ממנה.

ואל יקשה עליך: 'איך מצוה זו תספיק
להצילך, מחיל עמים המתקבצים עליך?'

כי, הן גור יגור אפס מאותי? בתמיהה,

האם, קבוצ מתקבץ בלתי השגחתי,
כלומר, ודאי שלא יהיה. כלומר, ואם כן,
אחר שאני מבטיחך, יהיה לך בטוח,
שלא תירא, כי לא אניחם להתקבץ.

(טז) הנביא יבאר את דבריו ויביא ראיה: הֲנֵחָ
אֲנִי בְּרִאשֵׁי חֲרֹשׁ - אומן הברזל, אשר נִפְחָ ברוח
פיו ומלבה בָּאֵשׁ פָּחָם - מבעיר את הגחלים
העוממות ומוֹצִיא בָּאֵשׁ מתוקן כל צרכו בְּמַנְיָהּ -
מוכן לתשמישו. אני בראתי את החרש - וְאֲנִי
בְּרִאשֵׁי כִנְגָדוֹ גם מְשַׁחֲתִית שיכול בְּחִבָּה בחרש
ולהשחית את כליו. כן הדבר אשר דברתי, שאני
נתתי כח לאויב ללחום בכם, ואין מונע ממני
להפרע ממנו ולהשחיתו:

עיקר המלחמה היא כנגד האויב שבלב,
ועצות פרטיות נגד כמה מיני פיתויי היצר,
ולדעת שיצר הרע הוא לטובתנו,
ואם תלחמו מלחמה זו, ה' ילחם לכם,
מלחמת האומות

הן גור יגור אפס מאותי כו'. הנה
בפסוקים אלו מלמדנו עיקר גדול, אשר
יקח לב האדם לעבוד את קונו, הלא הוא
כי הנה שתי מלחמות הן בעולם:

אחד, מלחמת אנשים העורכים
מלחמה גוי בגוי ממלכה בממלכה, שנית,
מלחמת האדם בעצמו מיצר סמוך אשר
בקרבו,

והנה ההפרש שבין זו לזו הלא המה, כי
ניצחון מלחמת אנשים לא עליהם הוא כי
אם לה', כי ה' איש מלחמה, אך מלחמת
יצרו של האדם על האדם הוא, כי הא-
להים עשה למען הרבות שכרו לטוב לו,
כמשל הובא בספר הזוהר, למלך שהיה לו
בן יקר, והיה חפץ להיטיב לו ושיהיה קונה
טובתו בשכר מעשיו ולא יהגהו בחנם, ע"כ
מה עשה ציוה את בנו ויאמר לו, הישמר
לך פן תישא עיניך אל שפחה יפה אשר
ידעת שיש לי, כי ידעתי כי הומיה היא ולא
תשקוט מלפתותך יום יום, לשכב אצלה
להיות עמה, ואתה אם לא תשמע ולא
תאבה לשמוע אליה הטב אטיב עמך, אך
אם תמשך אחריה מת אתה ולא תחיה.

ואל האשה אמר, הלא ציוויתך פתי את
בני בכל מאמצי כח, אל תתני פוגת לו עד
ידבק בך אם תוכלי לו, והן אמת, כי כל ישעו
וכל חפץ המלך ההוא לא משנאתו את בנו
הוא עושה, כי-אם אדרבא למען הרבות
טובו, אם יגבר עליה לבלתי שמוע אליה.

כן הדבר הזה, כי הא-להים אבינו מלכנו,
הוא אשר אהבנו ולטובתנו ציוה לנו נזהר
מלשמוע אל יצר סמוך, המנגדנו לבלתי
עשות את כל מצוותיו, ואל היצר הרע ציוה
יפתה אותנו, ולא משנאתנו אותנו חלילה,
כי-אם אדרבא להרבות שכרנו עד בלי די,
כאשר עליו נתגבר ונכבשנו לטוב לנו, והן

אלה דברי הנביא בשם ה' אשר דבר פה,
באומרו הן גור יגור כו' לומר, הנה מלחמת
אויבך שיתקבצו עליך, אל תירא אם
תעשה רצוני, כי הן גור יגור האם קבוץ יקובץ
שיהיה אפס מאותי, ודאי שלא כן הוא, כי
אני איש מלחמה, וכל המלחמות מחיל עם
ומדינה ממני המה, אך מה שאני מטיל עליך
הוא מלחמת עצמך מאשר מתגורר בקרבך,
וזהו מי גר אתך שהוא היצר הרע גר ושוכב
בחיקך, ממנו תירא ותשמר כי עליך יפול,
כלומר גם שיתחיל במעט כהילך הבא
בתחילה כעני, הנה סופו הוא כי עליך יפול
כמשא כבד עליך, כי יתחיל מעט מעט קו
לקו עד יעשה בעל הבית.

* ושוא תאמר, כי לא עליך אשמת
עונותיך כי-אם עלי, שנתתי בך יצר הרע,
והוא מאמר קין, באמור לו הוא יתברך,
'למה הרגת את אחיך', אמר לו, 'אתה
הרגתו שנתתי בי יצר הרע',

אל תאמר אתה כן, כי אדרבא, הן אנכי
בראתי חרש לתקן, שהוא למען הרבות
זכותך אם תעמוד נגדו ותכבשנו, והוא
משל השפחה שכתבנו מספר הזוהר, כי
לתקון בנו עשה המלך.

והיא גם היא תשובת יתברך אל קין, על
אומרו שנתתי בי יצר הרע, השיב לו, 'אתה
עשיתו רע', כלומר, כי אני לטובתך
כיונתי, והוא כמשל הנזכר.

* ושוא תאמר, מה אעשה, כי הלא
מכביד עלי הרבה לעבור רצון קוני?

אין זו טענה כלל, כי והנה, בתחילה אינו
מכביד, כי-אם אדרבא, כעני המחזור
מתחיל במעט, אך אחר שאתה בתחילה,
שהיית יכול לדחותו כקש נידף, ושמועת
לו פעמים שלש, אז מתחזק,

ולמה הדבר דומה? למי שנופח להבעיר
הפחם, כי, אם אין שם אש, אין נפיחתו
עושה כלום, אך, בהיות אש ופחם,
והתחילה האש ותבער בפחם, אז הנופח
מגדיל המדורה.

כך היצר הרע, הנופח באיברך
להחטיאך, אם לא היה מוצא אש בפחם,

לא היה פיתויו עושה רושם כלל, אך הוא
נופח באש פחם, כי כבר אתה באיברך
הנמשלים לפחם, נתת אש, שהתחלת
כמעצמך לחטא פעמים שלש, ועל כן
אחר כך בנפיחה קלה תעשה מדורה
גדולה, באופן כי האשם הוא עליך, שהיה
הילך ועשיתו בעל הבית,

ואף גם זאת לא לכוונת עשות לך רעה
הוא, כי-אם, אדרבא, היצר הרע הוא חרש
להוציא כלי למעשהו, שהוא, כי האדם
עשאו ה' לשישתלם בתורה ומצוות,
ואלמלא היצר הרע, לא היה האדם נעשה
כלי למעשהו, שהוא, למה שנעשה לכך
מאתו יתברך, שמה שנופח ומפתה הוא,
כדי להוציא כלי למעשהו, שהוא תיקון
כמשל השפחה שכתבנו.

אך שתחשוב שעשיתי בתתי בך יצר
הרע לחבל ולקלקל אותך, זה לא עלה על
לב חלילה,

וזהו, ואנכי בראתי משחית לחבל?
בתמיה. כלומר, האם אנכי בורא ומתקן
העולם, בראתי משחית הוא היצר הרע
לחבל ולקלקל אותך, לא יאמן כלל
הדברים.

כי אתה בצדקה תכוני כו', שהוא
המלחמה שניצחונה מוטלת עליך, ואז
ממלחמת בשר ודם לא תירא, וזהו כי לא
תיראי כו' כמדובר.

(יז) כִּי יִצְחָק יִצְחָק, כגון חרב וחנית אשר יוצר -
שילטוהו ויחדדהו בשביל להלחם בִּיְצִיָּה, יִצְחָק
יִצְחָק לבעליו ולא יוכל להשתמש בו ולהזיק לך,
וְכִי יִשְׁשׁוֹן אֲשֶׁר תִּקְוֶה אֲתָךְ - כנגדך להעמידך
לְפָנָיו, אגביר אותך עליה וּתְרַשְׁיָנִי - תחייבי
אותה במשפט ותצאי את בת ציץ זכאית. כלומר,
לא יצליחו להצר לישראל, לא במלחמה ולא
במשפטים. הנה זאת הטובה תהיה לְיִשְׂרָאֵל
עַדְדֵי ה' וְיִצְדָּקְתָּם - והצדקות [החסדים] שיבואו
להם מֵאֲתֵי - ממני לעד, כעבור כי הם עבדי, נֶאֱמַר
ה':

גודל כח התשובה ובפרט הודוי

ובדבר הזה, כל כלי יוצר עליך לא יצלח
כו', שהוא,

* שמא תאמר, מה אעשה והעבירות שעשיתי, נעשה מכל אחד שטן משחית ומקטרג עלי, כמאמרם ז"ל כל העובר עבירה אחת קנה לו קטגור אחד, וגם כי אשוב בתשובה, הלא לא יבצר מהיות הקטגור ההוא מלמד קטגוריא?

אל תירא מזה, כי כל כלי יוצר עליך שהוא המשחית שנוצר מעונך, והוא עליך לא יצלה בקטגוריא שלו כאשר אמרו בספר הזהר, כי המשחית שעשה דוד על ידי עוון בת שבע, היה מקטרג לפניו יתברך, ובשובו ואמר 'חטאתי' אמר לו הנביא, 'גם ה' העביר חטאתך', הוא הקטגור שעשית בחטא, העבירו מלפניו מלקטרג,

וזהו, כל כלי יוצר עליך, שהוא לקטרג, לא יצלה בקטרוגו.

* ושמא תאמר, אם לא יהיו מקטרגים הנעשים באשמותי, יהיו בני אדם, והוא ענין שאמרו רז"ל בפרקי דר' אליעזר, שחברי ריש לקיש היו מגיהנום רואים אותו בגן עדן, אמרו לפניו יתברך משוא פנים יש בדבר, הלא זה היה מלסטם את הבריות עמנו, ולמה הוא בגן עדן, ואנו בגיהנום?

השיב הקדוש ברוך הוא, 'אדרבא מכאן אתם חייבים יותר, כי הוא שב בתשובה ולא אתם',

וזה יאמר הוא יתברך, וכל לשון תקום אתך באותו העולם, למשפט, באומרו, כי למה הוא במשפט נשפט, ואתה בגן עדן? אדרבא אתה תרשענו בדיון, באמור, כי אתה שבת בתשובה, והוא לא שב, כעובדא דר"ל, וזהו וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי.

והנה כמה יש לכם להחזיק לי טובה, כי הלא, עבדי מלך בשר ודם, בהמרותם על מלכם, לא יקבל תשובתם, ויענשו כפי רשעתם, הן למות, הן לשרושי, הן לענוש נכסין, ולאסורין, ועבדי ה' תקובל תשובתם,

וזהו אומרו, ואת נחלת עבדי ה', כלומר, מה שאין כן לעבדי מלך בשר ודם.

ב' בחינות בענין עזר ה' להתגבר על היצר

א: כל התחלות קשות. והבא ליטרה, אע"פ שקשה, מסעיין לו, שלא יקשה לו להתגבר, כל כך. ואעפ"כ, מקבל שכר, כאילו התיגע, בדרגת יגיעה שקיבל על עצמו להתיגע, כאילו לא קיבל סיוע.

וצדקתם מאתי שהוא, כי מה שאדם שב לה', אינו משלו כו', כי-אם, שבא ליטרה, ומסייעו אני, וזהו, וצדקתם מאתי. ועם כל זה, אני מעלה עליהם, כאלו (בלי סיוע להקל הקושי) הם הם לבדם העושים.

ב: כמה שהאדם מתיגע, אלמלא הקב"ה עוזרו, אינו יכול להצליח להוציא רצונו מן הכח אל הפועל, להתגבר על יצרו, ואעפ"כ מקבל שכר כאילו הוציא רצונו מן הכח אל הפועל, והצליח להתגבר על יצרו, בעצמו.

או יאמר מעין זה, כי אפילו כשהם עושים רצונו, אינו מאתם, והוא מאמרם ז"ל, אין לך יום שאין יצרו של אדם מתגבר עליו, ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו, היה נופל בידו, שנאמר 'צופה רשע לצדיק כו' ה' לא יעזבנו בידו כו',

נמצא, שעלינו לשבח לאדון הכל, שהוא מצילנו מהיצר הרע, ונותן לנו שכר כאלו אנחנו עשינו הכל (גם היגיעה, וגם ההצלחת העשיה), וזה יאמר וצדקתם מאתי נאם ה' (צדקתם: היינו הצלחתם להצטדק בפועל)

הנביא קורא לבני ישראל לדבוק בתורה המשוּלָּה לָבִים

גה (א) אחר שהוכחו בני ישראל בכל הטוב אשר יארע עמם בבוא היום, קורא הנביא אליהם לשוב בתשובה ולדבוק בתורה ולשמוע בקול הנביאים, ואומר: הו' עמי ישראל 'הו' מלת קריאה וזימון, שימו לב לדברי. ה' צִמָּא בכם, ה' צִמָּא - לכו ללמוד את התורה הנמשלת למים וממנה תרדו את צמאונכם, והיא תדריך אתכם אל ה' ותיוושעו. ואפילו מי אֲשֶׁר אֵין לוֹ הִקָּף לשלם עליה, ילך אליה, הן התורה לפניכם חיים, אינכם זקוקים למאומה, רק ה' שִׁבְרוּ - קנו וְאִבְּלוּ ממנה. וְשִׁבְרוּ שִׁבְרוּ - קנו לנפשכם הִלָּא הִקָּף וְאִבְּלוּ תשלום הַחַיִּים את לקחה הטוב של התורה אשר טוב הוא לאדם יותר מאשר יין וְחֶבֶב. כי את התורה נתתי לכם מתנה, וכל הרצה לדורש את ה' יעסוק בה, או יבוא לנביא ולחכם ויתקרב אל ה':

(ב) הִקָּף תִּשְׁקָלְךָ הִקָּף - למה תגרמו לעצמכם כמו ידיכם לשקול כסף לעלות מס לאויביכם, הִלָּא הִקָּף - בלא שתקבלו עבורו איזה הנאה או תמורה. וְיִיבְּשֶׁכֶם - ואת הונכם אשר יגענתם להשיג, למה תתנוהו בידיכם לגוים הִלָּא הִשְׁבַּעְתָּ - בלא שתשבצו מכך. הנה תורתי הקדושה מונחת לפניכם חיים, רק שִׁמְעוּ שִׁמְעוּ אֵלַי וְאִבְּלוּ ממנה, שהיא נקראת (משלי ד ב) 'לקח טוב', וְתִתְּנֶנּוּ בְּדָשׁ נִפְשָׁכֶם - ותהיו מדושנים מעונג התורה והמצוות, ולא תדעו שום צער אויב ומתנכל:

עצות ללמוד וללמד אפילו אם אין כסף לשלם ללמד

א: ראוי להעיר, איך אשר אין לו כסף ישבור?

ב: ועוד, אומרו אשר אין לו, שלא לנוכח, ולכו שברו לנוכח!

ג: ועוד, אומרו, ולכו שברו בלא כסף, כי אין קניה בלא כסף!

ד: וגם נכנס במים, ויצא ביין וחלב! וכן יש זולת אלו בכתובים.

ויובן בביאור, והוא, כי הנה אחרי אומרו מה שהוא יתברך מרבה להיטיב, להחזיק ביד הבאים ליטרה, ורוב טובם עם ה', ראה, והנה יש אנשים שנפשם צמאה לידבק בה', ואינו יכול עם יצרו, מה יעשה איש כזה, והנה על זה ארו"ל, 'אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש כו', כי התורה גרש תגרשנו מהיצר הרע, ותביאנו ותטענו בגן עדן.

והן אלה הדברים אשר הנביא דבר פה, והוא, הוי כל צמא לידבק בקונו, לכו למים, שהיא התורה, כי היא תשקה אתכם ממעיני ישועת הדבקות בו יתברך.

ושמא תאמרו, כי אתם יש לכם כסף, אך, מה יעשה אחר, שאין לו כסף, לתת למלמד?

לזה אמר, ואשר אין לו כסף, ולא ילמדוהו תורה בחנם, מה יעשה, הלא הוא, כי אתם, אשר יש לכם כסף, לכו שברו ואכולו, כאחד אתם. (ובזה נתיישב קושיא ב: אשר אין לו, שלא לנוכח, ולכו שברו לנוכח!)

והוא, כי אתם תלמדו בכספכם, וילמוד גם הוא עמכם, ואכולו יחד ג"כ עמו,

המתייחס אל הקול, כנודע מרז"ל, והחלב אל הסוד, כי הוא אש לבנה.

והנה הנביא ידבר על אשר בידו מקרא, הנמשל ללחם, וצמא למים או יין, ומלמדו, כי הצמא הלז תחילה ילך אל המשנה, הנמשלת למים, ואחר כך אל הגמרא, הנמשל ליין, ואחר מלאת כרסו מן הגמרא, ילך אל הסוד, הנמשל לחלב, זה הוא כללות הענין.

והתכת הכתוב הוא, הוי כל צמא, שיודע מקרא, לכו למים, שהוא אל המשנה, ואשר אין לו כסף, ליזון עודנו לומד משנה, לכו הצמאים למשנה שברו, כלומר מכרו, כמה דאת אמר, ויוסף הוא המושביר, כי הוא מלה משמשת לקונה ולמוכר,

ואמר, אתם יודעי מקרא, וצמאים למשנה, ואין לכם כסף להתפרנס, אל תצאו ממצאות לימוד, ללמוד אחר כך, כי שמא לא יזדמן, וגם תסירו לבכם מהתורה ביני וביני, כי-אם, לכו ומכרו מהנמכר שהוא המקרא, שמותר ללמד בשכר, ואתם יודעים כבר ואכולו בשכר, ואחר כך, לכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין, שהוא גמרא, ואחר כך הסוד, הנלמד בחנם, וזהו ולכו וכו' יין וחלב.

יש צדיק שכבר רואה עולמו בחייו, ואשר על כן גם גופו מסכים להתיגע, כך כל אחד צריך להאמין בשכרו באופן שגופו לא ירצה להתרשל, ויזכור שמקבל שכר פירות עבודתו בעוה"ז

למה תשקלו... מאמרם ז"ל בב"ר, כי הקדוש ברוך הוא מראה לצדיק בעת סילוקו מתן שכרו, ונפשו שבעה והוא יישן, ובארנו במקומו, שהוא כי הנפש תאבה לעסוק בתורה ומצות, והגוף מצטער שנפסד, על כן מה עושה הקדוש ברוך הוא, מראה להם בעוד הנפש בגוף מתן שכרו, ואז הנפש בתענוג ההוא שבעה מאשר עשתה עד כה תורה ומצות, ומשתעשעת ומתנחמת על מה שלא תעשה עוד, והגוף נהנה, כי אותה הקדושה נשאת בו ומכשרתו לישאר בו רוחניות להיות כישן ולא כמת, באופן

מעורר שלא לדאוג שיחסר לו כאשר ישלם על לימוד התורה, ועוד אשר תשלום על תורה הוא תשלום על מעדנים הטובים ביותר

* ושמא תאמרו, 'כי לא תכוונו, כי-אם להעשיר פן תצטרכו לבריות, כי טוב להשאיר אחריכם, מלאבדו והצטרך לזולת?'

הנה, אם העושר היה לו קצבה, החרשתי, אך, כל מה שאדם מקבץ יותר, תגדל תאוותו, ותמיד הוא רעב,

וזהו, ויגיעכם בלא לשבעה, שהוא במה שאין בו שבעה, כי אין אדם יוצא מן העולם, וחצי תאוותו בידו, ואם כן, למה תיגעו, ל'מה שתמיד תהיה רעב אליו.

לכן, שמעו שמוע, שהוא שמעו בעצת אמרי, לכו שברו ואכולו, וגם שמעו באמרי שאחרי כן, זולת תורה שבכתב המשולה למים, גם אחרי כן, בלא כסף ובלא מחיר, מה שנקרא יין וחלב, וגם ואכולו טוב, הוא מה שנקרא טוב בלבד, שהוא הלחם לבדו, כמה דאת אמר, 'טוב פת חרבה' ולא מותרות.

ואם תרצו לאכול למעדנים, ולהתענג ע"י מעדני מאכלים טובים, התעדנו במתיקות דשן התורה, ותתענג בדשן נפשכם, שהוא תענוג נפשי, לעוסק בתורה בחשק גדול, אלף פעמים, מתענוגי כל מעדני מלך ממאכלי מלכים.

איך כל חלקי התורה משולים למאכלים השונים, וסדר לימודם, וענין המלמד בשכר ובלוי שכר

הנה בבחינות התורה יש לחם ויש מים ויש יין ויש חלב, הלחם הוא תורה שבכתב כמה דאת אמר, 'לכו לחמו בלחמי', והוא כלחם, שהוא מה שאדם נוזן ממנו קודם שישתה,

ואחר כך, המים הם משנה, כמים שאחר הלחם לשרות המאכל, והיין הוא גמרא, שהוא על ידי קולות, כיין

ועל כן אמר תחילה, ואשר אין לו כסף לשון יחיד, כי על פרטי משולל כסף ידבר, ואח"כ אמר, לכו שברו לשון רבים, שעל רוב העם ידבר, שרובם יש להם דבר מה, לתת למי שילמדו תורה שבכתב, שנותנים עליה שכר, וכל זה הוא על המקרא, שנומלים עליה שכר ללמודה, כי אח"כ, לכו שברו בלא כסף ובלא מחיר, מה שנמשל ליין הוא גמרא, וחלב הוא הסוד, שהוא כמוס בלב המלמד כחלב תוך השדים, כי יינק הלומד מתוכם חנם אין כסף, כנודע, כי אין נוטלין שכר אלא בתורה שבכתב.

ואמר שברו, יהיה כמו שאמרו ז"ל על פסוק, 'כי לקח טוב וכו'', בשר ודם נותן סחורה או כסף לחברו שיתן לו סחורה אחרת, נמצא ביד זה כסף וביד חברו הסחורה, אבל אין כמקח התורה, שאדם אומר לחברו למדני פרק שאתה יודע ואלמדך בשכרך פרק שאני יודע, נמצא זה וזה ביד כל א' מהם, הה"ד, 'כי לקח טוב כו'',

וזה יאמר, לכו שברו בלא כסף ובלא מחיר, נשאר ביד מי שתלמד יין וחלב, כי נמצאתם קונים בלא דמים. (ובזה נתיישב קושיא א: איך אשר אין לו כסף ישבור? וקושיא ג: ולכו שברו בלא כסף, כי אין קניה בלא כסף!)

וקושיא ד: נכנס במים, ויצא ביין וחלב!)

מעורר למעט במותרות

ושמא תאמרו, הלא בדרך זה ילך ממונו שנתן בעדנו ובעד זולתנו מחוסרי כסף?

על כן אני אומר, 'דעו כי עצתי היא הטובה, כי הלא, למה תשקלו כסף וכו'', והוא, כי כוונתכם לשמור הכסף, לקנות מאכלות העולם הזה, והוא שטות גמורה, כי למה תשקלו כסף בלא לחם,

כלומר, אלו לא הייתם קונים כי-אם לחם לבדו, עם מים הבלתי נקנים למביאן ממקורן, החרשתי, אך, לקנות מותרות לא טוב הדבר,

וזהו, למה תשקלו כסף בלא לחם, שהוא במה שאינו לחם, כלומר, כי-אם, בלחם לבדו, כי 'כך היא דרכה של תורה פת כו'.

שלא ישוב אל העפר רק שעה אחת קודם תחיית המתים, כמאמר רבי אחאי בר יאשיה בעובדא דרב נחמן.

ונבוא אל הענין, כי אומר הנביא, למה תשקלו כסף בלא לחם, כי-אם בלחם לבדו, להשיב נפש, ויגיעכם, (בלוא) במה שאינו לשבעה, שהוא במה שנהנה הגוף, ואינו במה שהוא להיות נפשם שבעה בעת הסילוק.

והמתיק לשונו באומרו, ויגיעכם, ולא אמר, ותיגעו בלא לשבעה, והוא, כי אין לך אדם בעולם שלא תהיה לו יגיעה בעולם, כי אדם לעמל יולד, אלא, שמי שזוכה מוציא עמלו בתורה, והבלתי זוכה עמל במה שאין לו זכות, כמאמר הודאת עמלי התורה באומרם, שאנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר,

וזה יאמר, ויגיעכם שהוא היגיעה שלכם שהיא הכרחית, למה תוציאוה במה שלא תקבלו עליה שכר, ולא במה שהוא לשבעה, שהוא השכר כמדובר.

ולא עוד, אלא שתאכלו הפירות בעולם הזה, ואחר כך תהיה הקרן קיימת לנפש בעולם הבא, וזהו שמעו וכו', לומר שמעו, שתהיה בחינת השמיעה, כדי להיות אלי לשמי, שלא על מנת לקבל פרס.

ילמוד תורה שלא על מנת לקבל פרס, ויזכה לעונג שכר שמוע תורה מפי השי"ת בעצמו

אמרו ז"ל, שעתידי הקדוש ברוך הוא להיות ראש חולה לצדיקים, ודורש להם תורה חדשה, שהוא שדורש לחכמים חידושים שלא ידעו,

ובזה יאמר, שמעו תורה, ובזכות זה, תזכו שמוע אלי לעתיד מפי,

וזהו שמעו שמוע אלי ואכלו טוב פירות בעולם הזה, ואח"כ ותתענג בדשן נפשכם בעולם הבא, כי האדם עושה את שלו, לעבוד שלא על מנת לקבל שכר, והקב"ה עושה את שלו, ומכפילו כאמור.

כשישמעו אל דבר ה' יכרות עצם ברית אהבה (ג) רק ה' וְאֶתְכֶם לשמוע אמרי וְכִי מִמְקוֹמְכֶם ובראו אֱלֹהֵי ללמוד תורת, שִׁמְעוּ אֵלַי וְתִהְיֶה נַפְשְׁכֶם - ותחיה נפשכם בימות המשיח, וְאֶתְכֶם תִּהְיֶה לְכֶם בְּרִית אֶהְבֶּת עוֹלָם כְּחֶסֶד דָּוִד הַגָּדוֹל - כמו שחֶסֶד עִם דָּוִד קִיָּמִים שִׁמְרֵצוּ יָקוֹם מִשִּׁיחַ, כֵּן תִּהְיֶה בְּרִית עִמָּכֶם קִיָּמִת: (ד) הֵן עַד הָאֵלִים נִתְּנוּ - הֵן נִתְּנִי אֶת הַגּוֹאֵל מִזֶּרַע דָּוִד שִׁיעִיד וְיִוְכִיחַ אֶת הָאוֹמְרוֹת עַל מַעֲשֵׂיהֶם, וְיִהְיֶה נֶגִיד [-עֲנִין שֹׁרֵר] עֲלֵיהֶם וְיִצְנֶנָּה - וּמִפְקֵד עַל הָאֵלִים לְצוּתָם עַל אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ: לַעֲתִיד יִשְׁמְשׁוּ כָּל הָעַמִּים אֶת יִשְׂרָאֵל

(ה) הֵן אִם רַק תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹל ה', הִנֵּה לִפְנֵי רַחוּן אֲשֶׁר לֹא תִדְּעַ - לֹא הִכְרַתוּ מַעֲוֹלָם, תִּקְרָא לְבֹא לְשִׁמְשׁוֹן וְלַעֲשׂוֹת כָּל צִרְכֶּיךָ, וְנִי אֲשֶׁר לֹא יִדְּעוּךָ, שֶׁלֹּא שִׁמְעוּ שִׁמְעֶךָ מַעֲוֹלָם, אֲלֵיךְ יִרְצוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ. וְלֹא מִחֲמַת פֶּחָדךָ וּמִרְאֵךְ יִבְרֹא אֵלֶיךָ, אֲלֵא לְשִׁמְשׁוֹן כְּבוֹד ה' אֲלֵיךְ הַשּׁוֹכֵן בְּקִרְבְּךָ וְלִפְנֵיךְ - וְלִמְעַן ה' קִדְּשׁ יִשְׂרָאֵל, כִּי פִּתְּךָ - שְ�פִיֶּיךָ וְנִישָׁאךָ מַעַל כָּל הָאוֹמְרוֹת:

שתרגילנו בתורתך שיתחיל עכ"פ שלא לשמה, ועי"ז לבא ללשמה, ולא יצטרך לחכות לראות שכרו עד לומדו לשמה, אלא תיכף שיתחיל, גם השי"ת יתחיל ישועתו

הטו אזניכם ולכו אלי כו'. עודנו יתברך מדבר עם בני הגלות החיל הזה, ואומר, ענין יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה,

ועל דרך זה יאמר, הלא אמרתי הוי כל צמא לכו למים היא התורה, והנני אומר, שתתחילו אפילו שלא לשמה, כי אם פעם אחת תשמעו אל דברי התורה שלא לשמה, בשנית יהיה לשמה.

והוא, בשום לב אל אומרו, ולכו אלי, כי הראוי יאמר, 'ובאו' אלי, כי הליכה היא ממנו לחוץ, ואומרו, אלי, הוא מהחוץ אליו!

אך הוא, כי תחילה אמר, הטו אזניכם הטיה מה, גם שתהיה הביאה אלי, מעין הליכה, מאלי החוצה, שהוא שלא לשמי, כי מזה ימשך, כי בשמיעה שאחרי כן, תהיה לשמה,

וזהו, שמעו ותחי נפשכם, כי השמיעה שאחר ההטיה תהיה לשמה, מספקת להחיותכם, שתקראו חיים, שהוא צדיקים הנקראים חיים, כד"א, ובניהו כו' בן איש חי.

ואל תמעט בעיניכם זכותכם גם שתתחילו שלא לשמה, כי הלא ואכרתה

לכם ברית עולם, שהוא ברית כולל כל העולם, וגם חסדי דוד הנאמנים,

ופירש מה שאמרתי חסדי דוד הנאמנים הוא, כי, הן עד לאומים נתנו כו', כי התחלתי במעט, כי הן עד לאומים נתתיו, שיהיה כעד ומתרה בהם בזמן מלכותו, כי לא השליטו ה' מאז להשמיד את הגויים.

כמו שאמרו ז"ל, כי הוא רצה לכלות כל גוי הארץ, ואברהם מנע אותו, שנאמר, 'וירד העיט', הוא דוד, על הפגרים, שהן האומות, 'וישב אותם אברהם', שהוא אצלי, כי בירר לנו את המלכויות, ובזה מנע את דוד מלכלותם למען ישארו המלכויות לשעבדנו.

נמצא, כי אז לא ניתן כח לדוד על כל האומות, רק להיות כעד ומתרה על העתיד, מאשר השכילו בהצלחת מלחמותיו.

ואחר שהחל במעט, נתוסף לימות המשיח, יהיה נגיד ומצווה לאומים, כלומר, כי כן אעשה לך ע"י החילך במעט, שהוא שלא לשמה, וצאתך לשמה, והוא, כי גם לך אעשה כן שאכרתה לך ברית עולם, שתהיה מושל בכל העולם, שהוא בכל הגויים, כי גם תתחיל במעט, כי תחילה, הן גוי לא תדע אלא שהם ידעוך תקרא,

אך, אחרי כן, אין צריך לומר זה, כי-אם, גם אשר לא ידעוך, אליך ירצו, מעין מה שאתה תתחיל במעט, ותבוא לעשות הרבה.

ומה שגוי אשר לא ידעוך תקרא, הוא לא למענך, כי-אם, למה שידעו כי ה' א-להיך, וזהו, למען ה' א-להיך,

ומה שאח"כ, אפילו גוי שגם לא ידעוך, אליך ירצו, הוא, על, כי זולת היות ה' א-להיך גם למענך, כי מקדושתך אשר השפיע בך קדוש ישראל המתדמה לך בקדושה, כי פאריך בהשפעת קדושתו ומזיו פאר אור פניך כי פאריך, קדוש ישראל, יוסיפו להשתעבד לפניך, נוסף על ההתחלה שהיה להיותו ה' א-להיך, שגוי לא תדע, אך ידעוך, תקרא,

ובסוף גם אשר לא ידעוך על מה שפירש מזיו הדרו עליך כמדובר, כי זה כל העולם, אשר אמר ואכרתה לכם ברית עולם.

ד"ת מספה"ק ע"פ האלשיך הק'

ספה"ק אור המאיר
מרבח"ק ר' זאב וואלף מוויטאמיר

אלה תולדות נח, נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, את הא-להים התהלך נח.

א: וראוי לשים לב, כי בודאי אין לך אפילו אות אחד מיותר בתורתנו הקדושה, ומהראוי לכתוב את אלקים, ואות ה' מיותר!

ב: וגם התהלך, משמעו פועל יוצא, ומהראוי לומר הלך!

(המשך קושיא א) וגם אומרו את הא-להים, משמע ה' הידוע, הא-להים הידוע!

והנכון בעיני כי המגיד ע"ה זללה"ה ביאר משנת, 'הרחק משכן רע'.

ודקדק, מהראוי לכתוב התרחק משכן רע, שקאי על האדם שיתרחק את עצמו, והרחק, משמע פועל יוצא, כאשר דקדק בזה במדרש שמואל!

ופירש, הרחק משכן, ממי ששוכן אצלך, הוא הקדוש ברוך הוא, השוכן בתוך אבריו של אדם, מראש ועד עקב, הרחק בשבילו, רע, ממלא קומתך, לבלתי יאחז שום כיעור וטינוף ודבר מגונה,

ואזי (אם יאחז לך רע) תגרום שיסתלק (הקב"ה) מעליך חס ושלום.

למשל, אדם שרוצה להזמין אצלו מלך בשר ודם בתוך ביתו, כמה טרח ומשתדל בכל התאמצות לפנות ביתו ומחנתו, הרחק מן המחנה כמלא עינו, מן הכיעור והדומה וריח רע,

וכ"ש וק"ו בן ק"ו, מהראוי להיות, שיטהר האדם את לבו מתאות הבהמיות

ומחשבות זרות, בכדי שישירה הקדוש ברוך הוא בתוך לבו ורמ"ח איבריו, וכל פרטי מעשיו יעשה לשמו הגדול, לבלתי יפרוד ויסתלק ממנו,

ואני אומר שלזה כיוונו חז"ל במאמרם, 'כיון האדם את לבו, כנגד, בית קדשי קדשים', כלומר, 'כיון וישוה, את לבו, (כנגד פירוש) כאלו הוא בית קדשי קדשים, שאינו רשאי לבוא לשם שום זרות.

(והיכל) ומקדש ה' המה, בני ישראל, כדרשת רז"ל, הובא **באלשי"ך**, 'ושכנתי בתוכם', בתוכו לא נאמר וכו'.

(ול"ק אלשיך הק' פ' תרומה) מאמר הכתוב, **היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה**, לומר אל יעלה על רוחכם כי **היכל ה'** הוא ואך יניחהו הוא יתברך, כי **הלא היכל ה' המה** וכאשר המה ראויים להשרות שכינה בנשמותם ישתלשל ויתפשט השפע אל **היכל ה'**, כי למענם להיות אתם משכן את שמו יתברך במקום ההוא.

כי נפשותם הם המשכן האמתי ומהם יתפשט אל המקום המיוחד ההוא.

וזה מאמר שלמה באומרו, **ידו ה' א-לוינו עמנו**, שתשרה שכינה בעצמנו, **כאשר היה עם אבותינו אברהם יצחק וישראל עבדינו**, כי האבות הן הם המרכבה, ועל ידי כן אל יעזבונו ואל יששנו.

מה שאין כן בהעותנו שיעזוב היכלו ויסתלק, כי אין חפץ ה' לשכון בארץ כי-אם על ידי השראתו בנפשות ישראל שמהם עושה עיקר ובהנשאם מהיותם מרכבה אל השכינה, ינשאו משכנות לאביר יעקב לעומתם כי מהם ימשך. ובהעדרם מהיות ראויים לכך, עזוב יעזוב את המשכן או מקדש אשר בחר לשכון את שמו שם:

וזה אחשוב בכונת הפסוק, **ויטוש משכן שילה אהל שכן באדם**, כמפורש אצלנו לעיל שהוא ויטוש משכן שילה.

ואל תתמה, איך נטש את משכן קדשו?

כי הלא לא עשה הוא יתברך עיקר רק מהאנשים כי **אהל שכן באדם**, אך לא בעצים ובאבנים.

ועל כן בהעותם נטש משכן שילה כי לא ממנו עשה עיקר כמדובר:

ועל זה אחושבה היתה ברכת טוב אשר בירך משה את בני ישראל, כמאמר ז"ל, על וידא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' ויברך אותם משה, ידו רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם וידו נועם כו'.

כי מה ענין פסוק, וידו נועם אצל הברכה? ולבא אל הענין, נשים לב אל כפל ענין ומלות שונות באומרו, ומעשה ידינו כוננה כו' ומעשה ידינו כו'!

אך אמר ידו רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ולא שיעשה עיקר מהמשכן, כי-אם שוידו נועם ה', הוא השראת שכינתו, עלינו בנפשותינו...

ומעשה ידינו, פה למטה, כוננהו, מקדושה שהקנינו בעליון על ידי נפשנו, כי הכל תלוי ונמשך מהשראת שכינה על האדם שבאמצעותו יתכונן העליון והתחתון בהשראת שכינה כאמור:

ועל פי הדברים האלה תהיה כוונת הכתוב ועשו לי מקדש כו':

כי אחת דבר א-לדים שתים זו שמענו. אחת ועשו לי מקדש, שנית שיעשו באופן יתקיים המקדש במה שיכשירו מעשיהם להיות עצמם היכל ה', ותהיה שכינתו יתברך שוכנת בתוכם ובקרבם שיהיו היכל ה' המה, שוידו נועם ה' עליהם בעצם.

וזהו ושכנתי בתוכם, כי אין הוא יתברך עושה עיקר מדעצים ואבנים, כי-אם מהאנשים צדיקים אשר נפשותיהם משכנות לאביר יעקב. (עב"ל"ק האלשיך)

(המשך האור המאיר) שכן מהראוי שישווה האדם את לבו, כאלו הוא בית קדשי קדשים, ומה מאוד צריך לנקות אותו בתכלית הזיכוך, ומחשבות חוץ וכל דבר כיעור.

והנה הכתוב אומר, 'ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ, והיה בשבתך חוץ וכו' וכסית את צאתך, כי ה' א-להיך מתהלך בקרב מחנך וכו', והיה מחנך קדוש, ולא יראה בך ערות דבר, ושב מאחריך'.

ועתה, איך לא יפחד ויירא האדם, בראותו כמה הזהירה התורה להיות טהור וקדוש, ולא יראה באדם שום ערות דבר אפילו מחוץ לו, ובפרט בקרבו, בבחינת קומתו, ראוי להרבות יותר ולכפול שמירתו,

כי ה' א-להיך מתהלך בקרב מחנך, היינו בכל מלא קומתך ורמ"ח איבריך, כאשר דרש בזהר, מחנך, דא שייפא גופא וכו' ע"ש.

ואם כן צריך האדם להיות בתכלית הזיכוך, לטהר כל חושיו ותנועות איבריו, ואז שורה א-להות בכל קומתו,

וכל אשר בו מום לא יקרב, אין לו התקרבות אליו יתברך, והוא שבמאחריו, ואינו שוכן אצלו,

מול דברי הנ"ל בא הרמז בתורה, נח איש צדיק תמים היה, וזיכך מלא קומתו בתכלית השלימות, מכל ערות דבר והכיעור, להיות התפשטות השראות א-להותו יתברך, בכל בחינת קומתו מראש ועד עקב,

וזהו את הא-להים הידוע, הכתוב, 'ה' א-להים מתהלך בקרב מחנך' (ובזה נתיישב קושיא א: מהראוי לכתוב את אלקים, ואות ה' מיותר... וגם אומרו את הא-להים, משמע ה' הידוע, הא-להים הידוע!)

התהלך נח, כלומר, הניח השראת א-להות להתפשט בקרב קומתו, וכל פרטי איבריו, בכולם השרה א-להות, ולא היה בו שום דבר מגונה, להיות שבמאחריו, ודוק (ובזה נתיישב קושיא ב: התהלך, משמעו פועל יוצא, ומהראוי לומר הלך!)

ספה"ק עבודת ישראל מרבה"ק ר' ישראל המגיד מקאונין

פ"ח: (ב) ויסכרו מעינת תהום וארבת השמים ויכלא הגשם מן השמים... (כא) וירח י-הוה את ריח הניחח ויאמר י-הוה אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי... (יג יד) את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ. והיה בענני ענן על הארץ ונראתה הקשת בענן... (טז) והיתה הקשת בענן וראיתה ליכר ברית עולם בין א-להים ובין כל נפש חיה בכל בשר אשר על הארץ:

הנה אמרו חז"ל, ששאל רבי שמעון בר יוחאי ע"ה לרבי יהושע בן לוי 'נראתה הקשת בימך?

אמר ליה הן, אמר ליה, אם כן, לאו אתה בר ליזאי. עיי' שם.

א: והמאמר צריך הבנה. כיון שראינו הפעם, שלא היה נח הצדיק יכול להגין על בני דורו, אם כן, מה כל כך התימה

בדורות אחרונים, כמו בימי רבי יהושע בן לוי?

ב: גם אם נראתה הקשת בימיו, מכל מקום, אפשר שהיה צדיק גדול, רק שאין דורו זכאי לכך, לכן צריכים לקשת! ואם כן, מה חרי האף הגדול הזה, שאמר לו, 'אם כן, לאו אתה בר ליזאי'?

ואפשר לתרץ, דהנה האלשיך הקדוש פירש על מאמר חז"ל, 'כל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו, כאילו נחרב בימיו'.

(וזל"ק האלשיך) ישעיה פכ"ב: משא גיא חיוון מה לך אפוא כי עליך כלך לגנות:

(קשה שמדבר על מצב החרבן, כאילו הוא הווה!) מו' נביאים התנבאו קושי על ישראל, ולא שזה למו, לתקן מעשיהם.

וזה החילו יתברך בתלונותיו עלינו, על חרבן הבית העתידי,

וזהו אמרו מאז, טרם יהיה, למען יתנו אל לבם לתקן מעשיהם, ומדבר כאלו החרבן הזה, ומתלונן על שלא שבו מקודם, וישימו בא-לדים כסלם. (עב"ל"ק האלשיך)

(המשך העבודת ישראל) הטעם לזה, כי בודאי מן הנמנע לצדיק יחידי בלי זכות דורו כלל להביא מלך המשיח ולבנות בית המקדש, ועם כל זה, חייב כל אדם מיישראל לתקן מעשיו וימיו ושנותיו, ולעשות על כל פנים הכנה לגאולה, שלא יהיה העיכוב מצדו חס ושלום.

וזהו שאמרו, 'כל מי שלא נבנה בית המקדש, בימיו' דייקא, פירוש, שלא השגיח על ימיו ושנותיו, שיהיו מתוקנים וראויים, לבנות בית המקדש, 'כאילו נחרב בימיו', עכ"ל, ודברי פי חכם חן:

ומעתה נחזי אנו ונימא כזאת בענין הקשת, הגם שמן הנמנע לצדיק יחידי

להגן על כל בני דורו, וכמו שמצינו בדור המבול, עם כל זה, אין אדם מישראל יוצא ידי חובתו, כי-אם, לעבוד ה' יתברך בעוז ותעצומות, עד שהוא מצד עצמו על כל פנים, לא יצטרך לקשת.

וזה ששאל רבי שמעון בר יוחאי לרבי יהושע בן לוי, 'נראתה הקשת בימך', פירוש, תקנת ימך, עד שלא הוצרכת מצד עצמך לקשת?

והשיב לו בענותנותו, הן (שנראתה הקשת).

ועל זה אמר לו, 'אם כן, לאו אתה בר לויא', ואתי שפיר (ובזה נתיישב קושיא א: כיון שראינו הפעם, שלא היה נח הצדיק יכול להגין על בני דורו, אם כן, מה כל כך התימה בדורות אחרונים, כמו בימי רבי יהושע בן לוי?)

וקושיא ב: אם נראתה הקשת בימיו, מכל מקום, אפשר שהיה צדיק גדול, רק שאין דורו זכאי לכך, לכן צריכים לקשת! ואם כן, מה חרי האף הגדול הזה, שאמר לו, 'אם כן, לאו אתה בר לויא?'

ומעתה נבאר פגם דור המבול וענין הקשת, מה שהוא שייך לזה.

מן הידוע, כי בוראינו יתברך שמו עילת על כל העילות דלית מחשבה תפיסא בו כלל שעלה ברצונו הפשוט לברוא העולם, לא היה רק, לבעבור חפצו ורצונו בעושי רצונו, ויקרא בהם א-להותו יתברך.

והחקירה הגדולה שנתחבטו בה: שאיך יתכן חפץ ורצון לבראינו המופשט מכל מדה וציור?

תשובתינו על זה, שאנחנו מאמינים בני מאמינים, אמונתנו לעד קיימת, שבודאי

נתלבש בבחינת רצון, לרצונו בעבודת ישראל ובתורה.

ואין להבין הדבר על בוריו, וכבר הניח הרמב"ם ז"ל, יסוד אמיתי בזה, על פי הכתוב, 'כי לא מחשבותי מחשבותיכם'. והחוקר לדעת ולהבין מחשבת יוצרנו, סכל הוא, כי לית מחשבה תפיסא ביה.

והנה, הרבה טועים על ידי זאת החקירה, כרעו ונפלו ומעדו מאמונת יוצרנו ובמשה ובישראל עמו. והחקירה הזאת התעום, עד שפגמו ברעוא דרעוין (רצון שברצונות), ואמרו כי נברא העולם מבלי כוונת מכוון (מבלי רצון שהיא למען כוונה), עד, שלפי דעתם, אין צורך לברוא יתברך שמו בעבודת עמו... וזה הוא עמק עכור, לכל מעדי רגל, הנדים ונעים, מעל משכן ה' ותורתו ומצוותיו:

וכן היה פגם דור המבול (שעסקו בחקירות, וכפרו).

ולכן השחיתו את דרכם, ופגמו בזרע לבטלה,

להורות (כפירתם בכונת רצונו ית', ושע"כ דימו בדעתם) על שפעת המשפיע ללא צורך,

וזיוגו מין בשאינו מינו,

להורות (כפירתם בכונת רצונו ית', ושע"כ דימו בדעתם) על עירוב הנבראים, שלא היתה כוונה וסדר, רק הכל במקרה.

וכל כך גדול כח הפגם, עד שנקם ה' באויביו מדה במדה, והוריק עליהם מי המבול בלי מדה ושיעור וצמצום. כרצונם, (באמונתם הכזבית) בהשפעה (שלו ית') בלי צמצום. (ונקמה זו, היתה בכדי) לאבד כל זכר למו.

ואחרי כן, כאשר שב ה' וינחם על הרעה, ויפלא הגשם מן השמים, והביט אל נח, ויאמר לא אוסיף עוד לקלל וגו' את קשתי נתתי בענן, פירש, ברמז, במלת ענן, על החסד הגדול, וכמו שמובא בזה"ק, בפסוק, 'ויבוא משה בתוך הענן' שהוא מלאך מיכאל כהנא רבא (מדת החסד). עיין שם.

והענן מכונה גם כן בשם 'עב', שמספרו עולה חסד,

ומלת קשת מורה על בחינת גבורה, כמו שנאמר, אשה 'קשת' רוח אנכי.

ולכן אמר ה', את קשתי נתתי בענן, נתתי דייקא, לשון עבר, פירוש, כאשר בראת עולמי, שלא כדעת החוטאים, רק נתתי בחינת הגבורה (קשתי) בתוך החסדים (הענן), שלא יתפשטו החסדים, עד בלי די, ויהיה מן הנמנע להנבראים להכיל אותם, ולכן עשיתי שיעור וגבול, אם כן, הגבורה עצמה הוא ענין חסד,

ולכן, והיה בענני ענן על הארץ, פירוש, בכל זמן שירבו ההשפעות הנרמזים בחסדים,

ונראתה הקשת, יהיה כמו כן בחינת גבורה, להגבילם, שלא יזלו בלי די, כמו בדור המבול, רק בבחינת גבורת קשת, שיש לו שלושה גוונים, הרומזים על האבות, ועל פיהם יתקיים העולם כראוי, והבן:

וזה, וראיתיה לזכור ברית עולם, ואיתא בזוהר שהה"א (של וראיתיה) רמוזה אל המלכות. פירוש הענין, שהבטיח הקדוש ברוך הוא, שההשפעה תהיה נובעת על פי המלכות, שימליכו אותו בני ישראל, ו(תהיה נובעת) על פי סדר עבודתם, ואז יהיה נאה להם, ונאה לעולם: